

Herinnering aan het vier-honderd-vijftig-jarig bestaan der boekdrukkunst

<https://hdl.handle.net/1874/234454>

23
1
8

L.L.C.

Herinnering

AAN HET

450-JARIG BESTAAN

DER

BOEKDRUKKUNST

23 Julij 1873.

sgv Hdb.
Oude drukken
50-6p-COST-21

U.B.U.

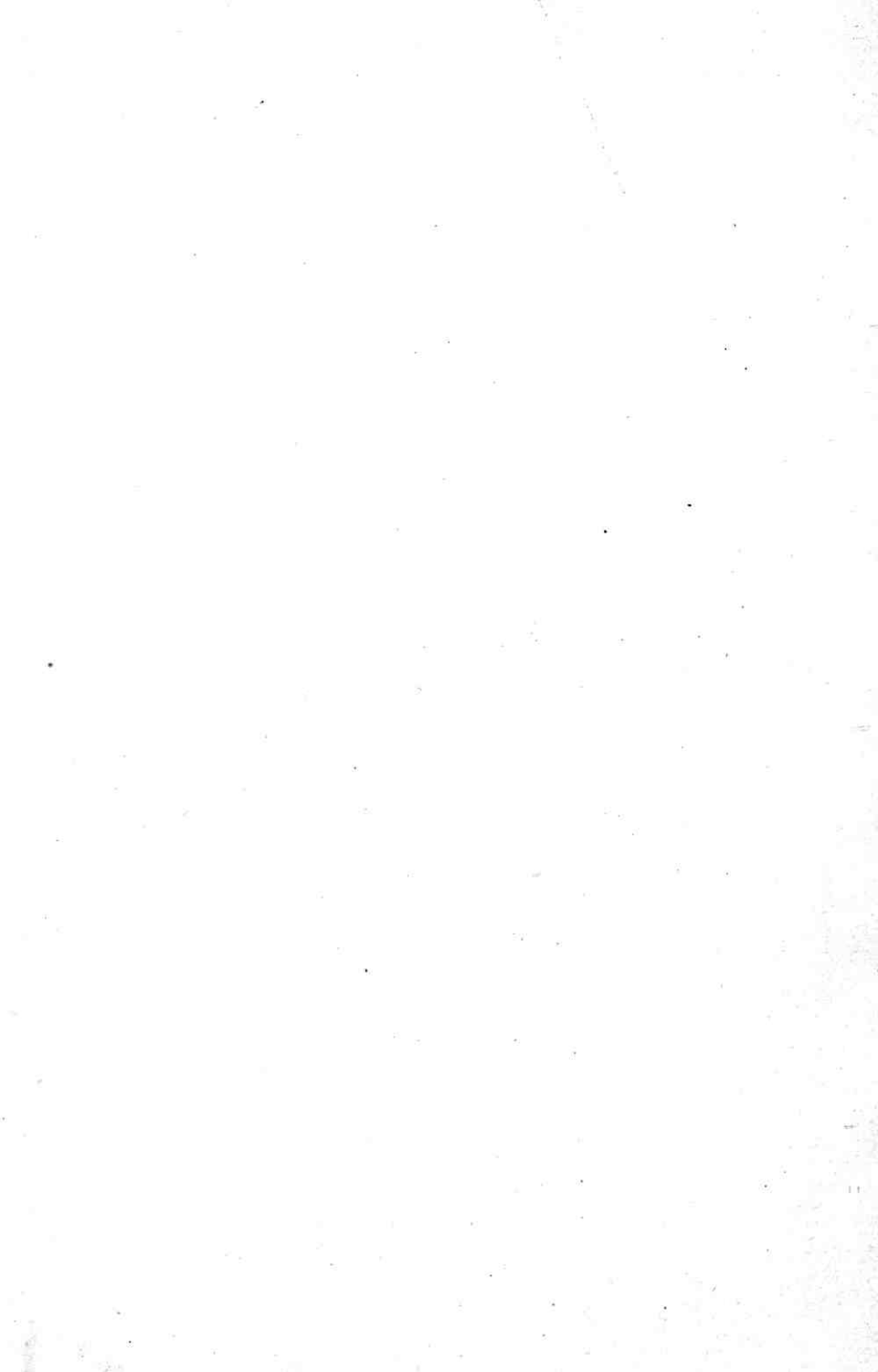
mm: 10848.

HERINNERING AAN HET 450-JARIG BESTAAN
DER BOEKDRUKKUNST.

56V 50-6p-6p
u

HERINNERING

AAN HET

Vier-honderd-Vijftig-jarig Bestaan

DER

BOEKDRUKKUNST.

Gevierd door de Boekverkoopers-Vereeniging: „Ons Doel”

TE AMSTERDAM,

op Woensdag 23 Julij 1873.

AMSTERDAM,
B. EISENDRATH.

V O O R W O O R D.

Op algemeen verlangen van de leden en op aandrang van genoodigden, die aan de Feestviering van 23 Julij ll. deelnamen, worden deze bladen aan de vergetelheid ontrukkt. Zij verspreiden geen nieuw licht over Coster's uitvinding, zij kunnen geen aanspraak maken op buitengewone talentvolle woorden; maar zij zijn de tolk, dat niet allen in Nederland, nà de viering nu 50 jaren geleden, zoo onverschillig, zoo ondankbaar willen zijn, om de eer onzer vaderen door vreemdelingen ons te laten ontrooven.

En moge Gütenberg de kunst op groote schaal en meer volmaakt aan het Duitsche volk hebben geschonken: de eer der uitvinding blijven wij toekennen aan Haarlems burger, Laurens Janszoon Coster. Zoo lang het tegendeel niet door bewijzen is gestaafd, en dit slechts opvatting blijft van dezen of genen belangzoeker, die, om zijne wijs-

heid te doen luchten en andersdenkenden te believen, weinig steekhoudende bewijzen in het midden weet te brengen, zoolang blijven wij ons hechten aan de overleveringen, door waardige mannen ons nagelaten.

Moge dit vele navolgers vinden! Moge de Vereeniging »Ons Doel» hierdoor hare pogingen zien ondersteunen, dan gewis is hare feestviering niet ijdel geweest.

Het Bestuur der Boekverkoopers-Vereeniging

„ONS DOEL”:

D. G. KRÖBER JR,

President.

D. ALLART,

Secretaris.

JOH. VISSER,

Penningmeester.

AMSTERDAM,

September 1873.

De Boekverkoopers-Vereeniging » Ons Doel” hield den 23sten Julij 1873, hare Vijfde Algemeene Vergadering, in het lokaal »de Koningskroon” (Plan-
taadje). Zij koos dien dag voor hare Vergadering, ten einde na afloop daarvan feestelijk te kunnen vieren, het 450-jarig bestaan der Boekdrukkunst. Zij achtte het zich een pligt, dien dag te gedenken; en mogt het feest door geene aristocratie schitteren, het deed dit door menschheid en door verbroedering. Ieder vakgenoot toch stond het dien avond vrij, als gast te komen en aan de te behandelen punten deel te nemen. Behalve de in het » Nieuwsblad voor den Boekhandel” en in » De Kolporteur”, geplaatste advertentiën, op die Vergadering betrek-

king hebbende, werd ook nog aan vele Confraters eene uitnoodiging gezonden (zie bijlage *A*).

Des avonds ten zes ure reeds hielden velen zich in den tuin onderhoudend bezig, en de drukkende warmte in aanmerking nemende, was het een waar genot, dáár in de open lucht zich vrijelijk eenige oogenblikken te kunnen bewegen, totdat de Voorzitter de Vergadering zou openen. Menige ernstige en luimige kwinkslag werd dáár ten beste gegeven.

Met elke omnibus kwamen er nieuwe bezoekers. Inmiddels werd het tijd de werkzaamheden aantevangen. Men werd dan ook verzocht, de vergaderzaal binnen te treden, en de Voorzitter opende, met eenige woorden (zie bijlage *B*), ten ruim zeven ure de Vergadering.

De Vergaderzaal, binnentredende, werd men al aanstonds goed gestemd door eene sierlijke trophée, die door groepering van vlaggen en het aanbrenge van eenige attributen, zelfs zeer doelmatig mogt genoemd worden. Het eerst viel de blik op eene guirlande, waarop de woorden: » Ons Doel, 23 Julij 1873". Eene daarboven geplaatste zon, hare koesterende stralen verspreidende, gaf als zinnebeeld het belangrijke van Coster's vinding te kennen;

iets lager stond op een piédestal het beeld van Coster, zooals het ten jare 1722 in steen werd uitgehouwen, met een lauwerkrans om de slapen; daarachter Haarlem's wapen, met de spreuk: »vicit vim virtus"; iets meer naar voren zag men Coster's familiewapen, en meer kleine bijzonderheden. Het bedoelde beeld, in het jaar 1856 vervangen door een van metaal gegoten, prijkt nog in den Hortus Botanicus, op het Prinsenhof te Haarlem.

Verder pronkte de zaal met producten, die waarlijk den naam van kunststukken verdienen. Vooral is daarvan noemenswaardig de Ledenlijst der Vereeniging, vervaardigd door haar Eerelid, den heer P. J. Otten. De voorstelling is de volgende: in het middenvak Clio (Muze der Geschiedenis), peinzend zittende op een heuvel, de geschiedrol in de hand houdende, waarop zij alles aanteekeent wat ter wereld belangrijks voorvalt; naast haar eene lantaarn, welke hare flinkerende straaltjes op een boek schiet, dat aan hare voeten ligt, en de verlichting te kennen geeft, door Coster's vinding ontstaan.

Boven het hoofd der Muze is eene lichtster, terwijl boven in den dampkring, tusschen zwarte, donkere wolken de wereldbol drijft; — 't is alles

duister, maar Clio heeft reeds met haar stift aangeteekend, dat door de Boekdrukkunst het duister zal wijken. Het geheel is door het juist opgevatte denkbeeld van den vervaardiger, iets dat inderdaad treft. Geen wonder dan ook, dat een der leden, bij de schenking dier prachtige ledenlijst, in Junij 1869, eenige dichtregelen vervaardigde (zie bijlage C).

Wij achten onnoodig, hier ter plaatse te herhalen, hetgeen ter vergadering gesproken is; evenmin zullen wij hier mededeeling doen van de besluiten, welke er genomen zijn. Slechts dit zij hier aangestipt, dat de uitvinding der Boekdrukkunst met warmte werd besproken en allen hiermede instemden, dat zoolang Van der Linde geen geloofwaardiger bewijzen leverde voor zijn betoog, als zou Coster de uitvinder niet zijn, dat de aanwezigen alsdan aan niemand dan aan Coster de uitvinding zouden blijven toekennen. Men wilde evenwel niet betwisten, dat ook Duitschland roem, grooten roem in deze uitvinding heeft verworven, doordien vernuftige mannen zich daaraan hebben gewijd, terwijl de grootere bevolking en andere hulpmiddelen

haar bloei en vooruitgang ongetwijfeld hebben bevorderd.

Het was inmiddels tien uur geworden, zoodat de Voorzitter het tijd achtte de verdere debatten te verdragen en met de feestviering, het eigenlijke doel der bijeenkomst, een aanvang te maken; hij sloot alzoo de Vergadering, na nog eenige woorden tot de feestvierenden gesproken te hebben (zie bijlage *D*).

De feestcommissie trad nu in hare regten. Zij opende dus de feestviering bij monde van een harer leden, met eene toespraak (zie bijlage *E*); en verzocht daarna de feestgenooten zich naar de bovenzaal te willen begeven. Naauwelijks daar gekomen zijnde, hoorde men krachtige muziek, waardoor men teregt begreep dat het feest een aanvang had genomen. Na geruimen tijd door hare liefelijke toonen het gehoor gestreeld te hebben, werd het daar geplaatste tooneel geopend en een expresselijk voor dien avond, door een der leden vervaardigd product, door drie leden (de feestcommissie), op uitnemende wijze voorgedragen (zie bijlage *F*).

Herhaalde en welverdiende bijvalsbetuigingen vielen de uitvoerders ten deel; er scheen aan het applaus geen einde te kunnen komen, toen op een oogenblik, als door tooverslag, het achterdoek ge-

opend werd. Nu zag men het beeld van Coster in levensgrootte prijken, omgeven door heerlijk frissche bloemen en meer dan vijftig helderbrandende lichtballons, allen door engelen gedragen. Fanfares en bravo's klonken door de ruime zaal; een ieder toch kon niet genoeg zijne verrassing in woorden uiten: in één woord, men was verrukt.

Na zich nog eenige oogenblikken in het genot van de muziek vergast te hebben, was weldra de tijd daar, dat de Commissie de feestgenooten verzocht, zich weder naar de benedenzaal te willen begeven, waar het feestmaal in gereedheid was gebragt.

De aanblik der keurig aangeregte tafel, op wier midden eene groote moscovische taart, waarop eene kolossale A prijkte, omgeven door toepasselijke inscriptiën, had voor allen zeker veel uitlokkends. Nadat de feestcommissie de tafel met eenige dichtregelen (zie bijlage *G*) geopend had, vroeg zij of een der gasten ook het woord verlangde. De Secretaris nam deze gelegenheid te baat en beklom het gestoelte (zie bijlage *H*).

Bij elk couvert lag een fraai gedrukt Souvenir, aangeboden door den Voorzitter; ook daarmede had de feestcommissie gewoekerd. Op de voorzijde van

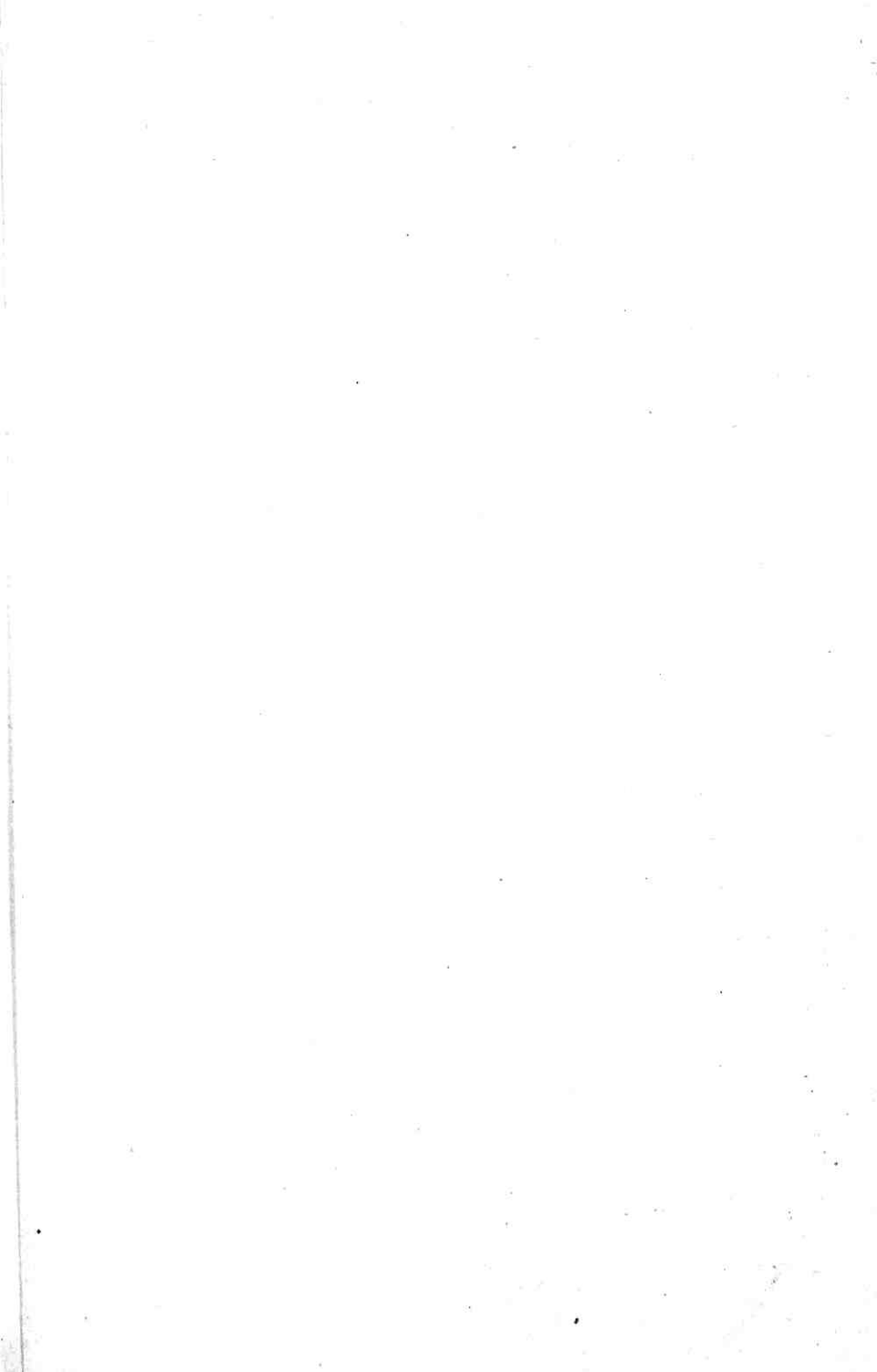
het enveloppe was ieders naam geplaatst, en tevens een achtregelig versje, hetwelk door allen werd aangeheven. Daarna lieten de bedienden een keur van geregten rondgaan.

Nadat men eenigen tijd gezeten was, werd door een der leden een feestzang voorgedragen (zie bijlage *I*).

Telkens werd de feestvreugde verhoogd door het aanheffen van verschillende toepasselijke liederen, aan wier typographische uitvoering groote zorg was besteed, en waarvan vooral dat, in den vorm van een achthoek vermelding verdient (zie bijlage *J*) en menige goed gekruide toast of luimige voordragt. In één woord, de dageraad begon aan te breken, alvorens men er aan gedacht had. — In de beste stemming en met het bewustzijn, waardig feest te hebben gevierd, keerde men in den ochtendstond huiswaarts.

Dat dit feest bij allen die er aan deelnamen, steeds eene aangename herinnering zal achterlaten, valt niet te betwijfelen.

BIJLAGEN.

VIJFDE JAARLIJKSCHE ALGEMEENE VERGADERING.

(Vier-honderd-vijftig-jarig Jubilé der Boekdrukkunst.)

Bestuurderen en Leden van bovengenoemde Vereeniging noodigen UEd. beleefdelijk uit, tot bijwoning der **ALGEMEENE VERGADERING**, op Woensdag den 23sten Julij a. s., des avonds ten zes ure, in het Lokaal **DE KONINGSKROON**, Plantaadje.

Mogt UEd. iets in het belang van den Boekhandel, Boekdrukkerij, Lithographie of aanverwante Vakken te bespreken hebben, zoo wordt UEd. daartoe de gelegenheid aangeboden.

Tevens zij UEd. in herinnering gebragt, dat deze Vergadering zal worden dienstbaar gemaakt tot herinnerings-stond aan het vier-honderd-vijftig-jarig jubilé der Boekdrukkunst in ons vaderland. Vereenigt U dus met ons om een pligt te vervullen, die op ons rust. Laat toch de vreemdeling, de *min-ijverige* vreemdeling, zich niet verheugen in onze

traagheid. Doet toch niet te niet, hetgeen door waardige mannen, vóór 50 jaren, met zooveel ijver en waardigheid is verdedigd; scharen *wij* ons onder hunne banier, houden *wij* vast aan het beginsel, het geldt de eer onzer vaderen, de eer van ons vaderland.

Na minzame groete

D. G. KRÖBER JR., PRESIDENT.

D. ALLART, SECRETARIS.

JOH. VISSER, PENNINGMEESTER.

AMSTERDAM, 17 Julij 1873.

PUNTEN TER BEHANDELING:

1°. Vereischt het Boekbindersvak verbetering? Welke middelen kunnen daarvoor worden aangewend?...

2°. Beantwoordt het Algemeen Adresboek voor den Boekhandel aan zijne roeping?

3°. Waarom wordt door den handel in het algemeen, het 450-jarig Jubilé der Boekdrukkunst niet herdacht?

Medebestuurderen, Leden en Genoodigden!

Allen heet ik U welkom op deze onze Vijfde Algemeene Vergadering. De reden waarom onze Vergaderzaal in feestdos is gehuld, kunt ge zeker allen gissen, — het is tevens op heden dat na afloop onzer werkzaamheden, onze Vereeniging feestelijk zal herdenken de vóór 450 jaren door Laurens Janszoon Coster, te Haarlem uitgevonden Boekdrukkunst. — Thans echter onze werkzaamheden aan de orde zijnde, zoo breng ik in de eerste plaats een woord van dank aan mijne medebestuurderen, die in het afgelopen jaar mij zoo krachtig hebben ter zijde gestaan en getoond hebben hunne roeping zoo goed te begrijpen. Ook de leden zij dank gebracht voor de goede verstandhouding onderling, gedurende de leiding onzer Vergaderingen. Dat allen steeds lust mogen blijven gevoelen, waardige Leden onzer Vereeniging te zijn, niets zal mij aangeneramer wezen!

Ik wensch van harte dat deze Vergadering vruchtbaar zij. Onze Vereeniging die steeds het goede, het regtvaardige toejuicht en wil, zal het ook op heden aangenaam wezen, indien een uwer hier tegenwoordig, eenig punt ten nutte van den Boekhandel of aanverwante vakken wenschte te bespreken. Wel zijn door ons eenige punten ter behandeling voorgesteld, doch welgevallig zal het ons zijn, zoo ook een onzer gasten vooraf over het een of ander het woord verlangt. Er

zijn toch genoeg zaken, die door wrijving van gedachten misschien verbeterd zouden kunnen worden. Onder U zij u er zeker mannen, die door jaren-lange onderzanding leemten in dit of dat ontdekt hebben.

Welaan dus, openhartig, onbeschroomd, zonder aanzien des persoons, uw gevoelens kenbaar gemaakt. Het is u toch allen bekend dat de leus onzer Vereeniging is: in *elk* beoefenaar van den Boekhandel of aanverwante vakken, hetzij min of meer gefortuneerd, een broeder te zien, mits hij eerlijk en van goeden levenswandel zij. — Wij zien dus gaarne het woord vragen en zullen met alle kracht en kunde die in ons is, de discussiën leiden en aan de debatten deelnemen. De Secretaris zal een kort verslag geven van de handelingen onzer Vereeniging. Dat na afloop van deze Vergadering velen zich mogen opgewekt gevoelen, om lid onzer Vereeniging te worden, zal ons welgevallig wezen. Behalve door bespreking van zaken, kenmerken onze Vergaderingen zich steeds door onderlinge vriendschap en gezellig bijeenzijn. Is soms een harer leden, door zamenloop van ongunstige omstandigheden in moeilijkheden gewikkeld (hetgeen Goddank! de laatste jaren niet is voorgekomen), dan is ook hare roeping: zoodanig lid allen mogelijken bijstand te verleen.

Voorwaar, haar doel is dus schoon! Dat het haar door vele krachten gegeven zij, dat *doel* meer en meer nabij te komen, is mijne welgemeende bede.

En hiermede verklaar ik de Vijfde Algemeene Vergadering voor geopend.

D. G. K. Jr.

BIJ DE ONTHULLING

DER

LEDENLIJST.

24 Junij 1869.

't Is geen beleefdheid, die ons noopt tot eerbetooning,
Wanneer op de aard genie en kunstzin vruchten kweekt,
Zóó, dat de pligt ons zegt: de eisch is *hier* becrooning,
Omdat uit het produkt vernuft en geestkracht spreekt.

Beleefdheid niet alleen, maar tevens andre pligten
Zijn 't, die mij op dit uur doen spreken voor „**Ons Doel**,”
En 'k mag alzoo bij pligt, een *schoone* taak verrigten,
Naar de inspraak van den geest, dus 't geen wat ik gevoel;
En was mijn wilskracht hier de drijfveer van 't vermogen,
'k Zou, OTTEN! dan 't genie dat in uw schets doorstraalt,
Bij haar onthulling, hier op deze plaats verhoogen,
En schonk U d' eerlaurier, op 't kunstenspoor behaald.

Maar voor dien krans mijn lied, en moogt gij 't mij vergeven
Wanneer ik al te flauw uw zinnebeelden maal!

Dat grootsche, wat 't bestek voor mij bezielt met leven,
 Door lichtgloed dien gij wensch, die ieder mensch bestraalt.
 Mijn taal, zij is te zwak om 't meesterwerk te kroonen,
 Maar toch dit lied aan u, als hulde, dank en lof,
 Waarin ik tracht in 't kort de waarde U aan te toonen,
 Van 't geen uw brein ons schiep, in uwe rijke stof!

De wereldbol waarop wij wonen,
 Die daaglijks omdraait om zijn as,
 Hebt gij ons drijvend willen toonen,
 Alsof het slechts een zeepbel was. —

Maar neen, dit kon uw doel niet wezen,
 Daar hij op pool of aspunt rust;
 Er ligt voor ons meer in te lezen
 Als men zijn wording is bewust.
 Wiens wording? vraagt ge ligt, mijn vrienden,
 Der aarde, of wel wat er op leeft,
 Met al de schakels die verbinden,
 Wat d' almagt Gods bevestigd heeft?

Der aarde met haar elementen,
 En zeeën, bergen en woestijn,
 Paleizen, hutten, tempels, tenten,
 En alles wat van dienst kan zijn? —
 Der aarde? — Ja, maar ook uzelfen,
 En al hetgeen dat zij bevat,
 Tot verre boven stergewelven,
 En alles wat dat al omvat;
 Die scheppingskracht, dat groot vermogen,
 Dat door ontwikk'len doet ontstaan;
 't Is ontoeschouwend voor onze oogen,
 't Is bloeijen, leven en vergaan.
 Die Almagt, voor ons stervelingen
 Zoo liefdrijk als het wezen moet,

Heeft ons in zeer veel door doen dringen
 Wat hier tot nut kan zijn en goed.
 Genieën die Hij heeft geschapen,
 Begaafd met wilskracht en verstand,
 Bezielde 't geen dat lag te slapen,
 Nog was in duisternis en band.

Zoo gingen vele eeuwen henen,
 Waarin geen licht voor 't menschmod blonk,
 En die met andren weër verdwenen,
 Wier gloed geen enkle lichtstraal schonk.

Maar eindelijk moest de morgen dagen,
 Waar OTTEN's geest gewis op doelt;
 Het uur had voor den mensch geslagen
 Dat licht schonk, dat door 't duister woelt,
 En eens dat duister zal verdelgen,
 Zoodat de lichtgloed triumeert,
 En al het duistre zal verzwelgen,
 Dat de aard te lang heeft overheerd!

Het was de Boekdrukkunst, mijn broeders!
 Die ons gewis geen toeval gaf,
 En die het kroost des Albehoeders
 Kreeg tot een fakkel, als een staf
 Om zijne wegen zoo te kiezen,
 Doordien die kunst verlichting spreidt,
 Dat niemand zou uit 't oog verliezen,
 Waarheen dat licht als baken leidt.

Gij Clio, Muze met uw schriften,
 Gij schreeft het op in uwe rol,
 Als iets, wat men ook ooit mag ziften,
 Het nuttigste op de werelddol! —
 Schiet uwe stralen op de boeken,

Die heil verspreiden voor den mensch,
 En doe een ieder 't ware zoeken!
 Dit, goede vrienden! is mijn wensch;
 En dat „**Ons Doel**,” gesteund door krachten,
 Wier streven edel is en groot
 De schoonste toekomst staat te wachten,
 Zoo als nog nooit een kring genoot.

Moge altoos deez' lijst dan prijken
 Ter eer van OTTEN en „**Ons Doel**,”
 En niets in pligten ons doen wijken,
 Die kwetsend zijn voor 't eergevoel.
 Dat zoo „**Ons Doel**” een reeks van jaren
 Besta, tot nut der maatschappij,
 En roem en glorie moog vergaren,
 Door heil aan Amstelstroom en Y!

v. d. B.

Feestgenooten!

De Boekverkoopers-Vereeniging „Ons Doel” viert feest. — Zoo er één feest is, waardig door haar gevierd te worden, dan is het zeker dit feest: het herdenken aan de vóór 450 jaren door Laurens Jansz. Coster te Haarlem uitgevonden Boekdrukkunst. — Om uit te weiden over den lof, over de gevolgen welke zij voor beschaving en verlichting gehad heeft, om op te sommen hoe veel, ja zeer veel de menschheid, dus allen, aan hare vinding verschuldigd zijn, acht ik hier overbodig; ieder onzer, ieder denkend wezen is daarvan ten volle bewust. De ontwikkeling en beschaving is aan haar alles verpligt. In 't kort: hare vinding kan door de volgende Bijbelsche woorden worden uitgedrukt: „God zeide: er zij licht, en 't werd licht.”

En de uitvinder van de Boekdrukkunst was onze landgenoot Laurens Janszoon Coster, geboren te Haarlem. Hoewel voor een paar jaren door Van der Linden, zonder voldoende bewijzen, als uitvinder verloochend, zoo brengen wij toch gaarne op heden de verdiende hulde aan onzen voorzaat Laurens Janszoon Coster. Hij, die hem als uitvinder durft loochenen, dus ook mannen als Buchler, Geel, Kruseman, Metman, Noordziek, Schinkel en De Vries, voor onwaarheid-verkondigers in deze houdt, is den naam van Nederlander onwaardig; — hij, die altijd dwarskijker wil wezen en altijd het schoone en goede van zijn eigen geboorteland veracht en miskent, is den naam van Nederlander onwaardig; — hij, die geschiedenissen wil verdraaijen en anders voorstellen dan zijne voorouders naar waarheid deden, is ook in staat het Boek der boeken, Gods woord, te miskennen, en is den naam van mensch onwaardig. — Doch ter zake.

Deze kleine schare volgelingen van Coster, teekent door deze feestviering protest aan tegen de valsche onderstelling, als zou Coster de Boekdrukkunst niet hebben uitgevonden. Of is het denkbaar, dat zoovele geleerde mannen, gedurende 450 jaren, van geslacht tot geslacht zouden gedwaald hebben? Immers neen!

want welk belang zouden zij er bij gehad hebben! Zoo men thans Coster als uitvinder moet loochenen, dan ware het gewis beter er geene Algemeene Geschiedenis meer op na te houden, want na verloop van vele jaren komt deze of gene candidaat-naammaker voor den dag en loochent eveneens het met zooveel zorg geschrevene. — Het strekt inderdaad vele Nederlandsche beoefenaren der Boekdrukkunst niet tot eer, dat zij Coster's vinding zoo slecht verdedigen en onverschilligheid toonen op dezen plegtigen gedenkdag. — Lof zij daarentegen gebragt aan eenige kunstbroeders te Haarlem, die dit feest den 10den dezer herdachten!

Het feestelijk aanzien dat deze zaal op heden biedt, de ontrolde driekleur, de vele genoegelijke gelaatstrekken welke ik aanschouw, zie! dit alles strekt ten bewijze, dat allen, hier vereend, met mij instemmen in de verklaring dat Laurens Janszoon Coster de Boekdrukkunst te Haarlem heeft uitgevonden, en dat dus aan hem de eer der vinding toekomt.

Laat ons nu genoegelijk te zamen zijn; laat de feestbeker lustig rondgaan, en laten wij ons gelukkig achten geboren te zijn op Nederlandschen grond, de bakermat van verlichting en vrijheid, en hem, die dien grond

belastert of verguist, als onzen vijand beschouwen, en steeds als op heden toonen, dat Eendragt maakt Magt. En hiermede draag ik de geheele leiding der feestviering met alle vertrouwen aan de daarvoor benoemde commissie op. —

D. G. K. JR.

Welkom, welkom, vrienden! welkom, allen hier vereend, om feest te vieren en het heil te herdenken, door Coster vóór 450 jaren ons geschonken. Het doet mij werkelijk goed op uw aller gelaat de uitdrukking te zien, dat gij het zoo volkomen, zoo van harte met mij eens zijt, om Coster, nog na zoo vele jaren, die regtmatige hulde te brengen, welke hem waarachtig toekomt! Wel is waar, ben ik eenigzins weemoedig gestemd dat onze kring alleen feest viert en er in ons geliefdkoosd Nederland zoo niets van vernomen is of wordt! Hoe laauw en flauw voor Nederlanders! voor mannen, die zooveel aan Coster te danken hebben! Doch helaas! de negentiende eeuw, die zich kenmerkt door vooruitgang, weelde, verlichting, stoom, spoed, ontkenning en miskennen, ontkent en miskent ook zoo vaak ware verdiensten en huldigt daarentegen dikwerf leugens, wandaden, wuftheid en onregt.

Hoe weinig wordt thans Coster geëerd! Hem toch komt ook eene plaats toe in de geschiedrollen, nevens andere groote mannen, wier namen aan de vergetelheid ontrukkt worden.

De eerste eeuw ná zijn dood, het tijdvak der kerkhervorming, was voor een plegtig eeuwfeest ter zijner eere niets gunstig; de tweede eeuw gaf hem alleen een gedicht, getiteld: »*Lauwerkrans voor Coster*'' door Scriverius en eene afbeelding in zijne voormalige woning; de derde eeuw gaf hem in 1722 een standbeeld, geplaatst wordende in den Hortus Medicus; — vier jaren later, dus in 1726 werd door den deken en vinders van het Boekdrukkers- en Boekverkoopers-Gilde een werkje, getiteld: *Laurierkrans om het hoofd van Laurens Coster*, in het licht gegeven en medailles geslagen; — ook schreef toen Seiz een werk, getiteld: *Het derde jubeljaar der uitgevondene Boekdrukkunst*, enz., een boek dat goud waard is om zijn belangrijken inhoud en nasporingen in Costers voordeel; tevens bezong Kortebrant: *De lof der Drukkunst*.

Weinig scheelde het of het vierde eeuwgetijde zou ook zoo onopgemerkt voorbij gaan. — Doch neen! waren drie eeuwen stil, bedaard en zonder luidruchtige viering voorbijgesneld, — zoo zou het jaar 1823 met onuitwischbare gouden letteren in de geschiedrollen opgeteekend blijven. omdat het nageslacht alstoen ruimschoots Coster die hulde bewezen heeft, welke hem alléén toekomt. Men leze slechts het boek: *Gedenkschriften van het vierde eeuwfeest van de*

Boekdrukkunst door L. J. Coster, bijeenverzameld door Vincent Loosjes. Niet alleen Haarlem, maar geheel Nederland was toen feestvierende; de grootste geleerden en dichters van dien tijd, als Van der Palm, Tollens, Warnsinck en anderen waren vol vuur; Flora, zoowel als de muzen der Muziek, Poësie en Welsprekendheid wedijverden om den luister van het feest te verhoogen en er toch een ieder deelgenoot van te maken. In den statigen Haarlemmerhout werd een gedenksteen tot Costers eere opgerigt. Ook het jaar 1856 getuigt nog van de levendigste belangstelling van Nederland voor Coster, door hem een nieuw prachtig standbeeld te wijden.

En helaas! hoe treurig ziet het er dit jaar uit, aangaande de feestviering. 450 jaren is toch ook een jubeltijd; en hoe luttel, hoe onbeduidend is de vereering zijner nagedachtenis..... Maar neen! alle vreugd, alle dankbaarheid is nog niet van de aarde weggevaagd; het is de Boekverkoopers-Vereeniging »O n s Doel'' voorbehouden, dit jubelfeest te vieren, en mag het niet luidruchtig zijn, dan toch wel broederlijk en in vriendschappelijke harmonie!

Welaan dan, geachte Bestuunderen! gaat voort met uwe rustelooze, onvermoeide pogingen om den Boekhandel en aanverwante vakken, te trachten te verbeteren en te veredelen. En gij, waarde medeleden! ondersteunt hen in hunne gewigtige bezigheden door eene krachtige medewerking. Ook ik zal doen wat ik kan. Laat ons niet verflaauwen, hoeveel wij ook te

kampen hebben met hen die buiten onzen kring zijn, en door dit feest zal de grootste eeretempel gesticht worden. Als wij elkander verstaan en begrijpen, dan zullen onze pogingen niet onbeloond blijven en op den duur meer en zeker schooner vruchten afwerpen dan wij konden vermoeden, ten spijt van laster en tegenwerking, doch tot genot en vooruitgang van onzen kring.

En nu, feestgenooten! eindig ik. Moge vrede en vriendschap heden in ons midden zijn, dan zal deze avond een der schoonste van ons leven wezen, en voortdurend eene aangename herinnering in ons levendig houden. Ontvang, geachte vrienden! deze weinige en eenvoudige woorden, als eene inleiding tot opening van dit feest.

J. H. H.

Bijlage F.

Verleden, Coster en Toekomst.

P E R S O N E N :

HET VERLEDEN, (een grijsaard).

LAURENS JANSZON COSTER, (in zijne bekende kleederdragt).

DE TOEKOMST, (kleeding van dezen tijd).

*Het Tooneel verbeeldt een groot en statig bosch, dat Haarlem's
aloude en beroemde Hout ons voor den geest brengt. Coster
is bezig in de schors van een' beukenboom te snijden.
Het uitgesnedene valt op den grond, wordt door hem in
een zakdoek gewikkeld en op de bank, welke bij den boom
staat, nedergelegd.*

COSTER, *alleen.*

Geliefdkoosd oord, dat mij het hart kan streelen,
Waarheen ik mij na de arbeid spoed;
Daar mij uw groen in ruim genot doet deelen,
En mijnen geest — door hoogren invloed — voedt.
Op dezen grond, in schaduw en in lommer
Van 't groot en statig beukenwoud,
— Treft mij al eens des levens leed en kommer —
'k Vergeet ze ras in Haarlems Hout;
Hier met mijn kleinen, en hun dan te leeren
Het hart te vormen voor iets goeds,
Te doen al 't geen dat zij van mij begeeren,
't Is ter vereedling des gemoeds!
't Is steeds mijn lust en zal het altoos blijven,
Want 't kleinkroost is mijn grootste schat;
'k Zal voor die kindren nutte boekjes schrijven,
Waarin mijn lessen zijn vervat ; —
Ja, 't is mijn pligt....

Kleine pauze.

Het warme weder schijnt invloed op hem uit te oefenen.

Mij dunkt, het zoele weder
Maakt loomrig,..... en maakt dat ik gaap.....

Kom.... zet ik mij.... daar in de schaduw neder....
 Ligt.... dat ik wel.... een poosje slaap....
 Versterkt door rust.... naar huis mij kan begeven,
 Zoo frisch, als was ik pas ontwaakt.

Hij zet zich neder.

o Heerlijk prachtig woud! o aangename dreven!
 Wat heb ik vaak hier 't zoet gesmaakt!
 Te sluimren op deez' bank, beproeven wij 't nog even,
 Want.... 't ligchaam vraagt.... naar rust... 'k Ben moé...
 't Is... of 'k een engel... daar... als genius... zie zweven...
 Bescherm mij!.... druk.... mijne oogen.... toe!

De muziek doet zich zacht en wegsmellend hooren.

HET VERLEDEN, *dat reeds in het verschieft eenige oogenblikken
 op Coster stond te staren, treedt naar den voorground, ziet
 op alles wat het omgeeft, en zegt in verrukking:*

Hoe indrukwekkend is het alles om mij henen,
 De stilte die er heerscht: zij boeit;
 Die beuk dáár, door de lieve zon beschenen,
 't Is of een zegning uit haar vloeit,
 't Is of een stralengloed, een glansrijke verlichting
 Komt uit zijn schors, — die van heel de aard
 Het duister vagen wil; en ál wat is verdichting
 Vervolgen zal met vuur en zwaard!

Coster beschouwende.

Geniet en rust. — Het toeval bragt u heden
 Op deze plaats, en ganschlijk onbewust
 Van 't nut, hebt gij de letter **A** gesneden,
 Die schittren zal tot aan de verste kust!
 Gij sneedt een letter, die door eeuwen heen zal stralen,

Wier gloed geen vuigheid dooven zal,
 Maar spreken moet tot elk, in alle talen,
 En list en heerschzucht brengt ten val;
 Ja, list en vuigheid en een God verneëren,
 Door liefdloosheid, verzuim van pligt,
 En zelf zijn dienst door handelen te onteeren;
 Tot wering daarvoor rees dát licht!

Op den beuk wijzende.

Met zelfvoldoening.

Wat heil, door deAlmagt aan het aardrijk thans geschonken!

Naar Coster ziende.

Waarvoor gij, Coster! waart bestemd
 Door Hem, die 't harte — moet het wezen — kan ontvonken
 Tot 't goede! — Zelfs de woeste tijger temt
 Waar 't noodig is. Dank, Schepper! nuttig is 't op heden,
 De dweepzucht en de gloriezucht kreeg kracht;
 Uw lessen, Jezus! zag ik in het niet vertreden,
 Men maakte misbruik van Gods magt. —
 Ik weet het, want ik ben dat vèr verleden,
 Toen hartstogt, voor geen rede nog bestand,
 't Gebod des Heeren vaak dorst overtreden,
 De mensch zich-zelfen werd te schand.
 Toen Mozes, als een eerste volksverlichter
 In 't strijdperk trad, op pligt hun wees,
 En, werd hij soms, naar menigeen — verdichter!
 Het was een licht toch, toen 't verrees;
 Hij wilde 't goed, dit zeggen zijn geboden. —

Na eenige oogenblikken peinzens.

Ook veel, zegt ons der wijzen leer,
 En 't heden zelfs, wie hunne taal vergoden! —
 Zij brengen nóg die wijzen eer!

Met eerbied.

U, Mozes, Thales, Solon en Plutarchus,
 U, Sophokles, Diogenes, Myson,
 Gij, Pittakus, Bras en Periander,
 Gij allen waart voor de aarde een zon!

Met nadruk.

En ziet, de driestheid deed dien gloed verduistren;
 De mensch, hij wilde een godheid zijn,
 En moest alzoo het licht, 't waarachtig licht ontluistren,
 En dat alleen door valschen schijn!
 Die invloed moest hem hier tot eene godheid maken,
 Hem heerschen doen op aard' en in het hemelrijk,
 Elk weigren, die zijn wet — hoe strijdig — mogt verzaken.
 Zóó wierp men Gods bevel in 't slijk.

Zijne ontroering doet hem onwillekeurig op Coster zien, en ontdekkende dat hij zich beweegt, zegt hij:

Maar hij ontwaakt.... Laat ik zorgvuldig zwijgen.

*Begeeft zich naar den achtergrond en zorgt door
 Coster niet gezien te worden.*

COSTER, geheel ontwaakt, neemt zijn zakdoek op en ontdekt daarin den afdruk van de letter A.

Wat afdruk heeft die A in mijnen doek gemaakt!

Coster staat geheel als in gedachten verdiept, en op eens daaruit ontwakende, zegt hij vol vuur:

Ik voel tot heil een zucht mij in den boezem stijgen,
 Die 's huichlaars fijnste plannen staakt.

'k Ga heen,.... 'k zal denken.... zal probeeren;
 En mag ik slagen in mijn doel,
 Dan zal het licht op aarde eens triumfeeren,
 Dan heerscht Gods geest, geen menschlijk dwaas gevoel.

Wil vertrekken.

HET VERLEDEN, *hem te gemoet tredende.*

Blijf hier! — Geïnspireerd door Hem, den Heer der Heeren,
 Ging 'k uwe taal zelfs in verrukking na,
 Want zij was goed, en wat ge moogt begeeren,
 Geloof mij, Coster! 't volgt weldra.
 Een mensch slechts, maar bezielt met zuivre zeden,
 Zal God U helpen waar 't moet zijn,
 En als beschermer zal Hij u ter zijde treden,
 Tot wering van het doodsvênijn,
 Dat slaven maakt van menschen, ter onteering
 Van Hem, in wien wij allen zijn,
 Dat bukken doet voor trotschen; Gods regeering
 Belagchlijk maakt, als was 't een gaas gordijn
 Waarachter voor zijn oog, in kleuren was te aanschouwen,
 Al wat nu niet te ontraadslen is;
 Kortom, uw vinding aan de toekomst te vertrouwen,
 Geeft eenmaal licht voor duisternis.

COSTER.

Zou God in Zijn besluit mij hebben uitverkoren,
 Om licht te ontsteken op 't altaar,
 Waar menschheid offren moet en 't zuiver licht moet gloren
 Ten doodstraf van den logenaar?

HET VERLEDEN.

Ja, Coster! — Wat we op aarde ook zien gebeuren,
 Doordien er boven ons een hooger magt bestaat,

Kan 't niet zijn plannen als doorschijnend gaas verscheuren,
 Hij blijft een bolwerk tegen 't kwaad.
 o Toekomst, toekomst! Schenk hem uwe gaven!

Op Coster wijzende.

En blijf hem immer trouw ter zij,
 Maak met hem onder broeders, vrijen van de slaven,
 Bescherm hun, in het arm kleedij.
 o Toekomst, toekomst! Schenk uw hulp, verhoor, deez' bede,
 Sticht in 't vervolg een rijk voor ons,
 Dat bloeit door vriendschap, rust en vrede;
 Maak 't levenspad ons als van dons,
 Met bloemen, schoon en aangenaam van geuren,
 Waaraan geen doornen zijn verwant,
 En die ons boeijen door de fraaiste kleuren!
 Leidt, leidt ons zóó door Nederland!

*DE TOEKOMST, die reeds op het aanroepen is opgekomen, en
 den laatsten regel heeft gehoord.*

Wat vraag! — Neen, door de wereld zal 'k U leiden,
 Wat invloed ook nog 't duister heeft,
 Het zal zich zelve hier, geloof me, een vangnet spreiden,
 Omdat er eene Godheid leeft
 Die nooit door 's menschen daden is te ontsieren,
 En die, hoe trotsch de stervling moge zijn,
 Hem hier wel soms als Godheid feest laat vieren,
 Maar later nederstort in eene rampwoestijn,
 Waaruit geen snoode list of laagheid hem kan redden.
 Span uw vermogen in! ja, Coster! ja, het moet!
 Als Clairvoyant — ik durf het met U wedden —
 De ontdekking die gij deedt, verspreidt éénmaal een gloed
 Langs de aarde, die den vrek maakt tot een vriend der armen,
 Die zedelijkheid ons leert en tot vereedling brengt,

Die 't stugste en strengste hart zal voeren tot erbarmen,
 Waarvoor het oog een traan als dankbeê plengt.
 Mag nog op aarde een stoutheid existeeren,
 Dat zich de mensch tot Godheid soms verheft,
 Eenmaal zal zich die hoogmoed zien verneeren,
 Wanneer haar 's Heeren straffe treft,
 En hem in eenen afgrondspoel zal werpen,
 Waaruit hij nimmer weêr verrijst,
 Hoe of hij als hyeen ook zijn gebit mag scherpen,
 Zich van het zweet zijns broedren spijst.
 En is na eeuwen 't pleit nog niet voldongen,
 Het zaad daarvoor, het is gestrooid!
 Eens wordt 't Halleluja uit reine borst gezongen,
 En 't afgodsbeeld omver gegooïd,
 Dat, schoon maar mensch, een godheid zich laat noemen,
 En oordeel velt, zijn evennaasten drukt,
 Hem zalig spreekt of liefdloos kan verdoemen,
 Hem in den afgrond stort, of hem daaraan ontrukkt.....

HET VERLEDEN, *de Toekomst in de rede vallende.*

Genoeg. — Het licht, dit uur door Costers hand ontstoken,
 't Brengt eens zijn gloed hier en alom,
 En worde eens iedre band van hierarchie verbroken,
 En make de aarde alzoo voor ons een heiligdom!

COSTER.

Mag eens die glans en gloed heel 't wereldrond beschijnen
 Die ge in uw reden vlecht, dan daagt een morgenstond
 Zoo schoon zij wezen kan.

DE TOEKOMST.

Ja, 't duister zal verdwijnen.
 Die 't wêl meent, vormt daartoe een broederlijk verbond

Met ons, en tracht wat laagheid is te weren;
 Hij werke met „**Ons Doel**” mee aan veredeling,
 En blijft d'aristocraat en trotschaard steeds braveeren,
 Wanneer hij mindren smaadt, beschouwt als banneling,
 Mishandelt zelfs.....

HET VERLEDEN.

o Zwijg! de onmenselijkheid zal wijken;
 Hoe lang dit duurt, *wij* weten 't niet;
 Maar éénmaal *moet* die ijz'ren arm bezwijken,
 Al is 't dan ook in 't ver verschiet.

DE TOEKOMST.

Er mogt een lichtstraal heden voor ons gloren,
 En d'Almagt koos hier Coster voor;
 Want weet, de Boekdrukkunst is uit dien straal geboren,
 Een straal meer glansrijk dan Auroor.

COSTER.

Bestemde mij de Heer, de Algoede Vader,
 Dat *ik* een middel zijn moest in Zijn hand,
 'k Ontsluiten moest de vruchtbre levensader
 Die 't menschdom losrukt van den band
 Der domme slaafschheid? — Ik zal werken
 En naar vooruitgang trachten.

HET VERLEDEN.

Ga!

't Geloof in God zal u versterken,
 Uw arbeid schenkt zijn vrucht weldra.
 Spaar, Toekomst! spaar zijn roem en glorie!
 En roept men soms op vreemden grond
 Ook voor hetzelfde feit: Victorie!
 o Toekomst! houdt dan niet den mond,
 En laat u nimmer 't regt betwisten!

DE TOEKOMST.

Geen, die ooit Costers vinding roofst;
Geen snood gedrag, geen lage listen,
Ontnemen *ons* dat kost'lijk ooft. —
Genoeg, wij gaan. — Keer weêr tot uw verleden,
Ik ga met Coster meê, en wat ook om ons woel,
En 't lot op doornen ons ook moge voort doen treden;
Wij zullen werkzaam zijn voor 't regten voor „**Ons Doel!**”

S. J. T. v. D. B.

Bijlage G.

Welkom! is het woord tot allen,
Die met ons hier zamen zijn ;
Doe met ons uw liedren schallen,
Drink met ons uw beker wijn ;
Breng in toast of andere wijze,
Hulde aan regt en billijkheid ;
't Zij men lake, 't zij men prijze,
Dat het slechts voor *waarheid* pleit.

Zoo Bestuurderen als Leden,
Ja, een ieder hier present,
Kruide 't feest met aardigheden,
Geev' het gloed door zijn talent!
In muziek én zang én woorden,
Strale door een rein gevoel,
Dan zijn onze zielsakkoorden,
Wis vereerend voor **Ons Doel**,
Dat aan Coster *hulde* bragt,
Als een dankbaar nageslacht!

Vijftig jaren zijn heengevloten, toen in Haarlems grijze wallen een jubelend en jolend feest werd gevierd, dat zijne wedergade zelden heeft gekend; en toch, weinigen uwer kunnen zich daarvan een flauw denkbeeld vormen, of zelfs in het geheel niet herinneren. Moeten wij dan ten grave worden gebracht, zonder onzen feestelijken dank aan den uitvinder te mogen stamelen? Is dit alleen voor volgende geslachten weggelegd? Wij, die van kindsbeen af met eerbied den uitvinder van de edelste der kunsten leerden waardeeren! Neen! de Vereeniging »Ons Doel» schenkt ons *heden* het voorregt het 450-jarig jubilé te herdenken en onze hulde te biën aan den waardigen, den onvergetelijken burger van Haarlem, den grijzen Laurens Janszoon Coster.

Wij danken die Vereeniging hiervoor en willen dit doen, door eene kleine schets te laten volgen, wat onwaardeerbaar nut door de Boekdrukkunst is verspreid; *zij* zal ons in herinnering brengen, dat hare uitvinding is geweest eene goddelijke, edele openbaring van den Schepper en onderhouder aller dingen. Mogt

zij ons tevens tot dankbaarheid stemmen, voor het vele goede dat wij genieten!

De beschaving van den menschelijken geest, deszelfs ontwikkeling, vorming en verrijking, het hangt alles, alles af van de onderlinge mededeeling der gedachten en gevoelens. Hierom gaf ons de liefdevolle Schepper het weldadig spraakvermogen. Ontneem het aan den mensch, en er is niets dat hem boven den staat der dierlijkheid verheft; er is geen band der gezelligheid meer, zelfs der huiselijke zamenwoning; en er moge een redelijk vermogen in hem sluimeren, het wordt nimmer uit die sluimering opgewekt. Hoe verder dus de mededeeling der begrippen en gewaarwordingen, waarvan de spraak het werktuig is, zich uitstrekt, des te grooter wordt de omvang der beschaving, der redelijkheid. Maar wat wij spreken, wordt slechts door weinigen gehoord, die ons omgeven, en wat wij belangrijks spreken, dikwerf niet gehoord door hen, voor wie het gesprokene meest heilzaam en noodzakelijk zou geweest zijn. Bovendien, de spraak is slechts stem en klank; zij vervliegt en laat geen sporen na; de onoplettendheid hecht er zich niet aan, uit het ontrouwe geheugen wordt zij uitgewischt, en is — verloren!

Al vroeg dus werd de kunst uitgevonden, om tot het oog zoowel als tot het oor te spreken. Het moeilijkste van alle vraagstukken werd opgelost: de klanken der stem door zichtbare en blijvende teekenen te vertegenwoordigen: het letterschrift werd ontdekt. Van

toen af dagteekende het tijdperk eener nieuwe beschaving. Welke gedachten in den geest van groote mannen, welke gevoelens in hun hart oprezen, wat kennis en onderrigt van hunne lippen vloeide, het behoefde niet meer der vergetelheid te worden prijs gegeven; perkament en papier werden er de bewaarplaatsen van; dagelijks vermenigvuldigde die schat, en werd vergroot en verrijkt, van het eene tot het andere geslacht overgeplant. Wie tot denzelven toegang had, mogt zijn dorst naar wetenschap lesschen, en deelde weder van het zijne aan anderen mede. Maar helaas! voor weinigen stond die toegang open. De afschriften, zoo veel tijd èn arbeid èn geduld vereischende, waren schaarsch, en niet dan tot duren prijs te bekomen. Waar slordigheid zich overhaastte, om ze verkrijgbaarder te maken, werden zij onleesbaar en door de grofste feilen verdonkerd. Zou ooit het licht der kennis alle standen der maatschappij bestralen, en, niet langer binnen de muren van weinige geleerden besloten, ook doordringen tot die talrijke en nuttige menschenklasse, die trotschheid en bijgeloof, heersch- en dweepzucht, in de boeijen der onkunde en domheid gekluisterd hield; zou ooit een vrije omloop van gedachten, gevoelens en kundigheden ruwe vernuften slijpen, verholten talenten aan den dag brengen, en de vrijmoedige stem der waarheid, onder nederige daken en in prachtige gewelven doen weêrgalmen; er werd eene nieuwe kunst vereischt, die de loome pen, het schaarsch en kostbaar handschrift verving, en door duizendvrou-

dige vermenigvuldiging van 't geen voorheen, door weinige bevoorregten, ter naauwernood was te bekomen, de deur der kennis en der zelfonderrigting, wijd open zettende voor allen!....

Daar trad de Boekdrukkunst te voorschijn, en vulde den verborgen wensch der vrienden van waarheid en deugd, en ging welhaast aller wenschen te boven. Zij schudde het juk der geheimhouding af, en liet zich binnen den omtrek harer eerste werkplaatsen niet langer bepalen. Verspreid over de beschaafde deelen van Europa, vergenoegde zij zich niet met de behoeften van het kinderlijk onderwijs, of der huiselijke godsdienstigheid te bevredigen. Zij nam hooger vlugt, en stond de pas ontwaakte drift naar ware geleerdheid en onvervalschten smaak krachtadig ten dienste. Al wat de oudheid heerlijks en uitmuntends had voortgebracht, werd uit verholen schuilhoeken voor het licht gedaagd, de heilige Boeken der openbaring verschenen in derzelver oorspronkelijke talen; de fakkel der wijsheid en der godsdienstkennis werd tevens ontstoken en alle wetenschappen baadden zich in eenen nieuwen hemelgloed!

Ook hier bepaalde zich hare heilvolle werking niet. Een tak van nijverheid en koophandel geworden, wist zij elks behoeften te gerijven en den prijs harer voortbrengselen aan het vermogen der weetgierigheid te evenredigen.

Werktuigkunde leende haar de hand om hare schepping te vereenvoudigen en te voltoojen. De beweeg-

bare letter, uit den vasten drukvorm geboren, werd voorts de grondstof van een nieuwen vasten vorm, om voor weinig verkrijgbaar te maken, wat voorheen tegen goud werd opgewogen. Zoo werd zij eene schrift- en letterspraak, wier geluid ontelbare keeren herhaald en teruggekaatst, tot in de afgelegenste hoeken doordrong, en over zeeën en gebergten heenklinkende, alom werd gehoord en verstaan; eene stem der gedachten, door niets te smoren; 't zij ze zachtelijk fluisterende, door de eenzame overpeinzing met wellust werd opgevangen, 't zij ze rollende als de steen des donders, hart en oor met ontzetting vervulde. Door haar zagen rede en deugd eene nieuwe regtbank opgericht, waarvoor zij hare zaak bepleiten konden; de ontzagchelijke regtbank van het publiek, de laatste toevlugt der belasterde onschuld, der verdrukte braafheid, der miskende, der verdonkerde, der geloochende waarheid! Een vier-schaar, vreeselijk voor de vijanden van licht en regt; wier vonnissen schrik jagen in het hart van hen, die nimmer beefden voor vuur of staal, waarvoor zij zelfs sidderen, die het eeuwige gerigt bespotten!

Daaraan dacht uwe Hollandsche eenvoudigheid niet, *Laurens Janszoon Coster!* toen gij in den Hout van Haarlem beukenschors tot letters sneedt! Maar zoo groot echter was de kunst, waarvan toen het denkbeeld in u geboren werd, en tot zoo groote einden was zij door den liefderijken Vader aller menschen verordend!

Door den liefderijken Vader aller menschen?... Maar

hoevelen zijn er dan niet, die de nadeelen dezer kunst breed uitmeten? Die de onheilen door de vrije, onbedwingbare drukpers aangerigt, zoo groot, haar invloed zoo gevaarlijk achten, dat zij twijfelen of hare uitvinding wel een geschenk van den God aller dingen mag genoemd worden? of zij niet, tenzij men haar krachtadig beteugle, onder de kwalen en geesels der maatschappij mag geteld worden?.... De beek, dus zeggen zij, die onze akkers weldadig besproeijen moest, is een stortvloed geworden, die het gewas overstelpt, luizen, vee, menschen, ja alles in hare woede medesleept en verdelgt! De sneeuw, die onze velden bedekken en koesteren moest tegen de harde ruwe vorst, is eene vervaarlijke klomp geworden, die den vreedzamen landman en bergbewoner jammerlijk onder zich begraaft.

Onzinnigen! wat wilt ge dan? De bron stoppen, waaruit verkwikking en vruchtbaarheid met milde stroomen toevloeyen, opdat zij geene verwoestingen meer aanrigten zullen, die, bij het heil door haar te weeg gebragt, als een droppel in den oceaan verzwolgen worden?

Kleingeestigen! wat wilt ge dan? Zijt gij Nederlanders? Wenscht dan, dat Europa's rivieren niet meer in uw vaderland haren uitgang hebben; wenscht de vernietiging van uw koophandel, om niet nu en dan voor overstromingen te vreezen! Of wilt ge de bron slechts vloeijen laten, waarheen het u gelust, in kleine troebele slingerbeekjes, zonder breedte, zonder diepte,

door uwe bekrompenheid uitgegraven? Wilt gij haar beletten, dat zij een bergstroom wordt, die van de rotsen nedervalt? *Gij* verhinderen, dat de sneeuwklomp zich van de Alpen losrukt, en donderend ploft in het dal? *Gij*, met uwe magtelooze handen, het groote werk der schepping vernietigen? den-grooten Schepper der natuur trotseeren?....

Meent niet dat het minder vermetelheid is, den vrijen loop der uitdrukking van gedachten en gevoelens, dan dien der opgezwollen vlooden te willen stremmen? Meent niet, dat zij eigenlijk minder met alle teugels en breidels, dan deze met dijken en sluizen den spot drijven, wanneer het opgeperste water zich ten laatste een eigen en vreeselijken doorgang baant! Maar waartoe langer verbloemde taal gesproken?.... Aan wien heeft God de magt verleend, om voor anderen te denken? te bepalen wat ieder nuttig is te weten of niet te weten? de vrije onderzoeking des verstands aan banden te leggen? de rede, het goddelijkste dat in ons is, te beperken, te omschrijven, en door die overtuiging niets door te laten, dan hetgeen door u, onwijs en nietig schepsel! met een vrijbrief is voorzien?....

Die magt heeft God aan geen sterveling verleend, en wie ze zich aanmatigen zou, de naam dien hij daarvoor ontvangen moest, zou zijn *heil'gschennis!* Of zou de zucht voor waarheid, godsdienst en volksgeluk, die misdaad tot eene deugd, die heiligschennis tot een pligt kunnen maken? Waarheid en godsdienst staan

onder bescherming van hooger, en dus hooger dan aardsche magt, en hoe ook aangerand, dat eeuwig rijk zal niet omvergeworpen kunnen worden! Volksgeluk kent geen grooter vijand dan volksveblindings. En ongelukkig zij, wie waarheid, godsdienst en volks-geluk slechts ten dekmantel strekken van bekrompen inzigten of lage bedoelingen; de wraak der gehoonde deugd en redelijkheid volgt hen op de hielen!

Ontveinzen wij niet, wat al onheilen het misbruik der vrije pers heeft aangerigt. Betreuren wij het, zoo dikwijls zij door onwaardigen tot een werktuig der boosheid wordt vernederd, om 't geen heilig is, ten doel der spozucht te stellen, de driften te ontvlammen, de zeden te verwoesten, den laster en de eerroof ten dienste te staan, en door pijlen, uit het duister geschoten, diepe, vaak ongeneeslijke wonden toe te brengen!

Betreuren wij het, maar laat ons het dulden, gelijk wij al het kwade dulden moeten, waarin door verkeerdheid der menschen het goede helaas ontaardt; en naarmate het beter en edeler is, te dieper en jammerlijk ontaarden kan!

Op den vruchtbaarsten akker schiet het onkruid het weligst op; wee de roekelooze hand die om het uit te wieden, de nijpende halmen kneust; die de vrucht knakt en vertrappt en baldadig uitrukt!

Maar dubbel wee over hem, die het edele graan voor eene schadelijke gifplant verklaart en het onkruid wassen laat, om hetgeen waarachtig voedsel is, te ver-

nielen! Spreekt en getuigt het, gij allen, wie gij ook zijn moogt, in welk een nare nacht van barbaarschheid wij zouden gezonken zijn, indien óf kerkelijke óf wereldlijke magt verbood in het licht te verschijnen, wat sommigen mishaaft. Uit het kwade wordt vaak het goede geboren, en wanneer wij op onze Vereeniging een blik slaan, zou het niet jammer en te betreuren zijn, zoo zij hare gedachten, door de pers vereeuwigd, moest smoren, omdat hare leus is: *eerlijkheid, voor allen regt*, terwijl men soms de *grootste* onregtvaardigheid wil, uitsluiting van den minder gefortuneerden, van den eenvoudigen broeder!

Dat geen vooroordeel onze oogen sluite voor al het goede uit de vrije mededeeling der gedachten, eeuwen lang en dagelijks op nieuw geboren; zoo zullen wij het weinige kwade, door een verborgen Albestuur zoo vaak in goed verkeerd, ons ligtelijk getroosten. En indien wij, in sommige schandschriften, die de deugd honen, die de eer aanranden, verstand en hart op den doolweg zoeken te brengen, de vruchten, *niet der edele pers*, maar van der menschen verdorvenheid beweenen, wij kunnen daarbij onze blikken laten weiden over die van geestverlichtende, zielverheffende, hartveredelende voortbrengselen van Costers onwaardeerbare kunst, waaraan het in onzen leeftijd, evenmin als in vroegere eeuwen, ontbreekt, en ons oog kan met welgevallen rusten op de in onzen tijd waardige uitgaven, die Costers uitvinding tot sieraad verstrekken.

Laat ons dan den Gever aller goeds danken en den blik ten hemel heffen voor de gunst, in Costers vond ter nedergelegd, en blijven wij zegenen de nagedachte- nis van Haarlems burger, den eenvoudigen man, maar tevens het sieraad van alle kunsten, den uitvinder Laurens Janszoon Coster.

Gelukkig het land, waar de vrije drukpers aan geen banden van menschelijke willekeur is gelegd; waar de wet geen gevoelens maar misdrijven beteugelt; waar staatkundige of godsdienstige gewetensdwang gelijkelijk balling zijn! Dáár alleen zit waarheid en waarheid alleen op den troon; dáár alleen wordt godsdienst in het hart gehuldigd en geëerbiedigd; dáár alleen woont waarachtig volksgeluk. Getuigt dit, o Nederland! zoo dikwijls de veilige schuilplaats der verdrukte onschuld; in andere landen ten bloede toe vervolgd, vond zij hier bescherming, een herbergzame schoot, waarin zij werd opgenomen en gekoesterd. Van hier uit mogt zij hare gedachten door middel der pers aan anderen mededeelen!

Gelukkig, driemaal gelukkig, dierbaar Vaderland! waar de vrijheid van schrijven, van denken en spreken door de grondwet is gewaarborgd! Gelukkig, dierbaar Nederland! aloude zetel van godsdienst en volksgeluk, aloude zetel van burgerdeugd, van vrijheid in spreken, denken en handelen! *Gij* alleen zijt waardig de wieg en bakermat te zijn van den edelen uitvinder der Boekdrukkunst LAURENS JANSZOOM COSTER!

Mijne schets is geleverd, maar van hier gaan mag ik niet, alvorens door mij de getuigenis is afgelegd door een onzer dichters geuit, in de weinige regelen die hier volgen zullen :

't Was geen vond van lager geest,
 Tot hoe hoog de geest moog zweven;
 't Is een adem Gods geweest,
 Dat alom bezielend leven :
 Menschlijk, wat van menschen kooft,
 't Godlijke is uit God gestroomd.

't Is een zegen, hem ontweld,
Coster, dien gij uit mogt gieten ;
 Die, zoover hij sproeit en snelt,
 Lauwren voor u op doet schieten ;
 Lauwren, waar geen traan op vloeit,
 Maar de dank der volken gloeit.

Alle tongen, alle talen,
 Wereldkooren, heemlenheer,
 Zingt den God des lichts ter eer,
 Die den glans deed nederdalen ;
 Al wat ademt, paart uw stem :
 Dankt, aanbidt en huldigt HEM !

D. A.

Bijlage I.

F E E S T Z A N G.

Het is een Jubelfeest dat wij op heden vieren,
En 't harte bleef bij ons niet voor dien feestdag koel;
Daarom is 't, dat wij hem uit zuivre geestdrift sieren,
Want Costers kunst en naam *vereert* men in „**Ons Doel**”.

Men wil die kunst doen bloeijen,
Brenge daartoe alles bij,
Dat haar in kracht doet groeijen,
In 's werelds maatschappij!

Maar vrienden, tot „**Ons Doel**” wil ik mij thans bepalen,
En wel hoofdzaaklijk tot 't Bestuur,
Dat vlijtig werkzaam blijft om eens te zegepralen,
Daarvoor bezielde met 't edelst vuur!

Een stipje zijn *wij* maar, en naauwlijks op te merken
Voor hun, die wroeten in het goud,
En werkelijk *drukkers* zijn, maar waarvoor andren werken,
Die men als slaven slechts beschouwt.

Aristocraat! ik noem u het verachtlijkst wezen;
 Gij wikt en weegt, en gij begunstigt en sluit uit.
 Acht boven velen u, als waart ge een uitgelezen,
 Ofschoon ge vaak niets meer dan eene nul beduidt.

Gij zijt een onkruid, dat in het maatschappijk leven,
 De zuivre liefde en trouw, de vriendschapsplant verstikt;
 En dat moest uitgerooid, de vlammen prijs gegeven,
 Want waardig zijt gij 't niet, dat iemand op u blikk.
 Ga voort op uwen weg, wanneer 't u kan behagen:
 Maar zoo gij wederkeert, 't bewustzijn dat u wacht
 Zal ver van streelend zijn, een worm zal dan u knagen,
 Terwijl men u waardeert, verheft, vereert en acht.

Wat eischt de Godsdienstleer van het verheven Wezen?
 Zij moet geen masker zijn, waarmeê men zich maskeert;
 Zij leert ons, wanneer wij Gods eigen woorden lezen,
 Steeds al datgeen te doen, wat Hij van ons begeert,
 Te doen aan andren wat wij wenschen voor ons zelve;
 Wees een Samaritaan, dan is uw handlen goed,
 Eerbiedig Hem daarbij die leeft op stargewelven,
 Dan klopt het hart verheugd, bij een gerust gemoed.

Genoeg. — Tot u terug, die thans „**Ons Doel**” besturen;
 Torscht 't moeilijke dat ons drukt!
 Blijft, wat ons tegenkant, met goeden moed verduren,
 Opdat gij éénmaal bloemen plukt.

Gij, Praesis! houdt nog lang voor ons het roer in handen;

Wat elders intrigeer, houdt stand, beschaam hun trots!
 En blijf kaptein op 't schip, dan zullen wij niet stranden,
 Gij wederstaat het golfgeklots!

En zij, die als Bestuur, u verder hier omringen,

Zij blijven, waardig als zij zijn

En even trouw met u, naar de eerlaurieren dingen,
 't Zij onze zon hier tane of schijn.

Ja, de Commissie moet alreeds u hartlijk danken,

Voor de energie die gij voor Coster hebt,
 Gij wilt zijn naam niet hebben onder ijde klanken,
 Daar 'k weet dat gij genoeg en schept,
 Wanneer ge hoort: De lichtstraal die mogt gloren,
 Ontkiemde eenmaal in Nederland!
 De Boekdrukkunst uit Coster, *daar* geboren,
 Is 't baken tot aan 't verste strand!

En nu tot u, op wien wij mogen roemen, —

Gij zijt het, OTTEN, waardig Eerelid!
 Uw werk zij voor „**Ons Doel**” de fraaiste bloemen
 Die het tot op dit oogenblik bezit.
 De lijst, die gij „**Ons Doel**” ter eere, hebt geschonken,
 Zij moog bestaan, veel langer dan gij leeft,
 En is uw stoffijk deel in 't graf ter neêr gezonken,
 Dat dan uw geest ons nog omzweeft!

Tot u ook hier een woord, die ik begroet als Leden,
 Ook u, Introcées! werkt met Bestuurdren meê!
 Veracht met hun, die regt en menschlijkheid vertreden,
 En kromt en bukt u nooit gedwee!

Gij weet het toch, er zijn bijzondere parvenuën;
 Eertijds een slof misschien en thans een laars of schoen,
 En door Fortuin nu, spreken die individuën,
 Van schuim, van stand, van rang en van fatsoen. *)
Hun stand viert nu geen feest, maar *wij*, hoewel de mind'ren,
 Wij kregen *wat* en zijn er innig dankbaar voor,
 En daarom doet 't ons leed van *die* ondankbre kind'ren,
 Wijl men zijn pligt uit 't oog verloor.

Dank u, Bestuur! daar gij door 't pligtbetrachten,
 Een lauwer voor uw toekomst won,
 Waarom wij u met eerbied blijven achten,
 Al zien we ook soms dat onze zon
 Door invloed en er wolken voor te schuiven
 Verduistren *moet*. — Eens keert het lot;
 En zij, die nu als overwinnaars wuiven,
 Hun wacht een ZEEDELIJK moordschavot,
Hen brengt men naar geen kerkerkot
 Die wezens — wanend zich een God!

*) Verschoon de wel eenigzints triviale uitdrukking, omdat men het helaas
 zoo dikwerf bewaarheid ziet.

Waarheen? — Illusies zwijg! — 'k Ben zelf, dat 's kort en bondig,
 Geen heilig boontje want, ik ben — ik ben ook zondig
 En 'k steek er dus een speldje bij en hoop alsdat het u behaagt
 Te helpen, — daar 't een vriend u vraagt. —

'k Vraag medewerking op dit feest,
 Opdat 't ter glorie is geweest
 Als m' eens in later dagen leest,
 „**Ons Doel**” dat vierde Costers feest.

Komt, viert dan feest, Bestuur en Leden!
 Een elk beziele het idée:
 Onze aarde wordt door rust en vrcê
 Eens voor den mensch een bloemrijk Eden,
 Waar geene scherpe doornen zijn,
 Waar alle distlen zijn vertreden,
 Daar God alleen wordt aanbeden,
 Geen mensch meer knielt voor valschen schijn.

En de Commissie nu, — nog slechts één enkel woord:

Dank zij 't Bestuur, Introdúcés en Leden
 Zij smeekt, ga voort op 't pad dat wij betreden,
 Waak trouw, en als gij dieven hoort,
 Zorg, dat wat gij eenvoudig hebt verkregen,
 Maar voor het gansche menschedom was ten zegen,
 Gij het behoedt; — den roover fier verjaagt,
 Dit is 't, wat de Commissie aan u vraagt.

En hopen, nog tot nut met u te discoureeren

En mooglijk veel van u, ja zeer veel goeds te leeren,
Zoo dankt zij u, dat gij hier tot ons kwaamt,
En in ons werk genoeg en naamt. —

Gij zijt ons lief! — Weest voor uw evenmensen
Wat gij voor *U* in alles zoude wenschen,
En neem hier van „**Ons Doel**” de nutte leering meê,
Verguis uw broeder nooit, en tracht naar rust en vree!

v: d. B.

Bijlage J.

FEESTLIEDEREN.

TER HERINNERING
AAN HET
450-JARIG BESTAAN
DER
BOEKDRUKKUNST.

Herdacht op de Jaarlijksche Algemeene Vergadering der
Boekverkoopers-Vereeniging:

ONS DOEL.

Amsterdam, 23 Julij 1873.

— 302 —

WIJZE: *Henri's Drinklied.*

Niet op **COSTERS** feest te zingen,
Daarop niet gedeclameerd,
Daarbij geen herinneringen,
Daarbij niet zijn naam vereerd?
't Waar een blaam
En de Faam
Zou, als ondank 't feit verachten
Tot de verste nageslachten,
Daar toch hier, op Neêrlands grond
LAURENS COSTERS wieg eens stond.

Bij de aloude stad aan 't Sparen,
 Toefde hij in Haarlems woud
 Vóór vier honderd vijftig jaren;
 Sneed in schors van Beukenhout
 Daar een **A**,
 Die weldra

Zich aan de aarde zou vertoonen,
COSTERS vinding zou bekroonen,
 En een licht zou doen ontstaan,
 Dat hier nimmer zou vergaan.

Dat des Scheppers magt zou staven:

 Dus — den *dwaazen* sterveling
 Zou vereedlen en beschaven,
 Vormen tot volmaakter kring.
 Godes gunst
 Schiep die kunst.

COSTER! — gij waart uitverkoren
 Om die lichttoorts te doen gloren,
 Gij, gij moest een redder zijn
 In de duistre rampwoestijn!

Is nog 't zwarte niet geweken,
 Dat aan God Zijn magt ontnemt;
 Gaan wij *nog* door woeste streken,
 Zijn wij *nog* van 't schoon vervreemd
 Dat den mensch
 Naar de grens
 Van zijn levensweg moet leiden?
 Éénmaal zal ons 't licht bereiden
 Dat wij *iedre* boosheid zien,
 En haar weerstand kunnen bién.

Is 't belangloosheid, mijn Broeders!
 Is het onverschilligheid,
 Kroost diens grooten Albehoeders,
 Dat gij niet voor **COSTER** pleit?
 Wat ook woel',
 In » **Ons Doel**''

Zal geen koelheid hem verdringen;
 Neen, wij zullen hem bezingen:
 Wijl men voor den Gever knielt,
 Met den reinsten dank beziel.

COSTER! eeuwen zullen sterven,
 Maar de fakkel Uwer kunst
 Zal nooit zijnen invloed derven,
Nooit dooft hem der dwazen gunst.
 't Licht! — het schijn
 En verdwijn

Nimmer weder van deze aarde;
 Maar, — ontneme aan elk zijn waarde,
 Die zich eene Godheid waant,
 Maar gelijk een nachtlucht taant.

Wat ook vreemdelingen trachten,
 De inboorling, hier bijstand biedt;
 Hulp *van ons* kan hij niet wachten;
COSTERS naam galmt in *ons* lied.

In » **Ons Doel**''

Nimmer koel

Wordt die naam nooit prijs gegeven;
 Tot aan 't eindperk van ons leven,
 Noemen *wij* — gelijk de Faam —
 Steeds met eerbied **COSTERS** naam!

DE FEESTCOMMISSIE.

Amsterdam,
 23 Julij 1873.

1423 $\frac{23}{\text{JULIJ}}$ 1873.

WIJZE: *Al is ons prinsje nog zoo klein.*

Geleên vier honderd vijftig jaar, hoezee!
Kwam COSTER met het drukken klaar, hoezee!
De Hemel schonk nooit grooter gunst:
Dan Boekdrukkunst, der kunsten kunst.
Hoezee! hoezee! hoezee!

Het kind leest reeds van stam tot stam, hoezee!
Hoe Adam van den appel nam, hoezee!
De domste knecht en ook de meid
Weet dat Berlijn in Pruisen leit!
Hoezee! hoezee! hoezee!

De wetenschap kost schier geen duit, hoezee!
Sinds COSTER vond de Drukkunst uit, hoezee!
Eenmaal nog spreekt 't negotiewijf,
Ja, zeker nog een taal vier, vijf.
Hoezee! hoezee! hoezee!

In een paar dagen weet heel de aard, hoezee!
Hoe of toch prins Von Bismarck vaart, hoezee!
Of dat president Mac-Mahon
Het te Parijs niet houden kon?
Hoezee! hoezee! hoezee!

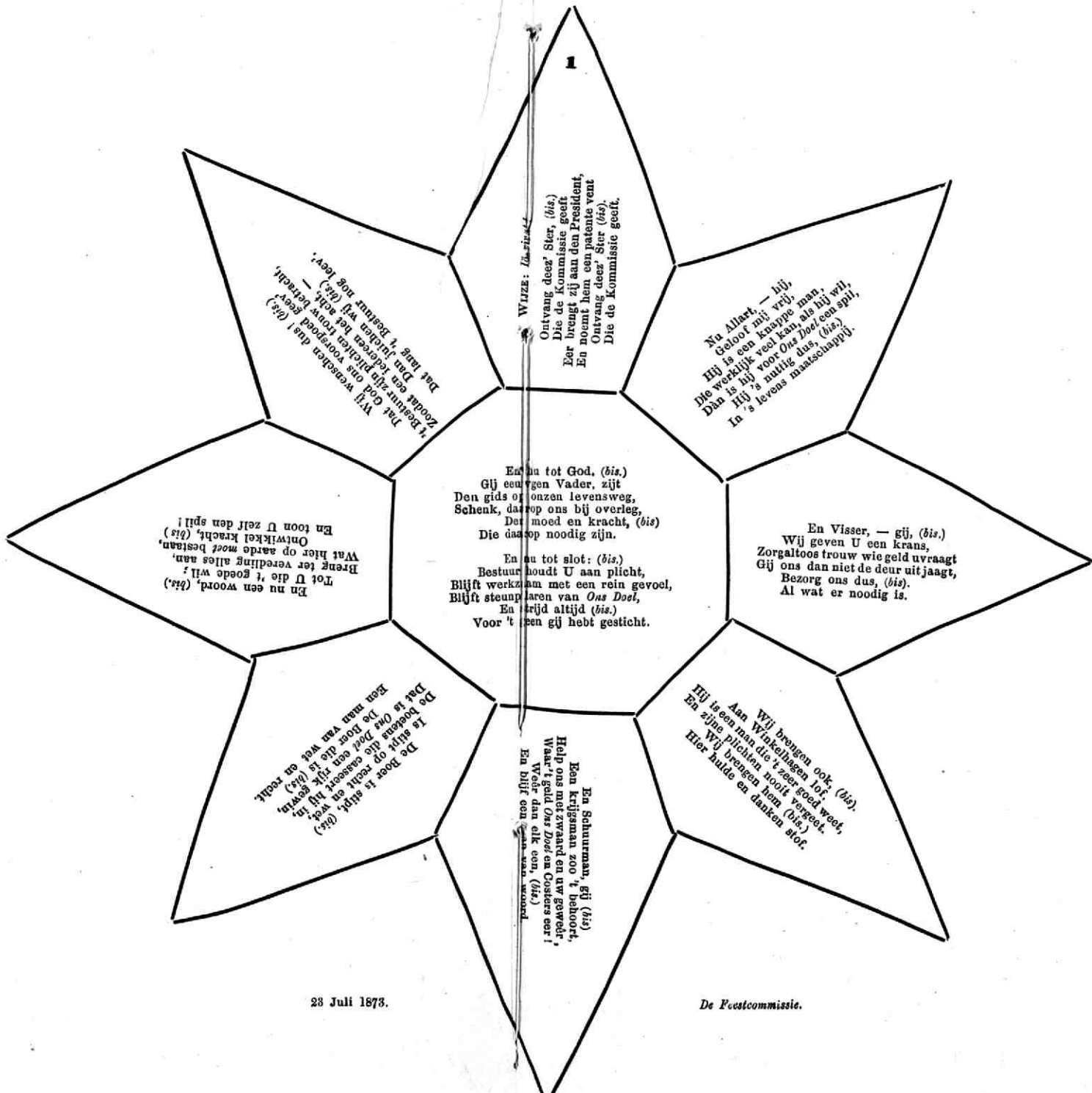
Eén man drukt reeds op éénen dag, hoezee!
 Wat men nooit van een schrijver zag, hoezee!
 Al schreef hij vlijtig vijftig jaar;
 Wel neen: de schrijver kwam niet klaar!
 Hoezee! hoezee! hoezee!

De Boekdrukkunst, die COSTER vond, hoezee!
 In Haarlem, dus op Neêrlands grond, hoezee!
 Geef haar beoefnaars ruim bestaan,
 Opdat de persen zweeten gaan!
 Hoezee! hoezee! hoezee!

WIJZE: *Id vicit.*

Juicht, vakgenooten! Neêrland, juich!
 Verheft uw stem thans luid;
 't Is vier en halve eeuw geleên,
 Toen de eerste letter wierd gesneên;
 En LAURENS COSTER was die held:
 Hij vond de Drukkunst uit.

D. G. K. JR.

Wluzer: In 't veld

Ontvang deez' Ster, (bis.)
Die de Kommissie geeft.
Eer brengt zij aan den President,
En noemt hem een patente vent.
Ontvang deez' Ster (bis.)
Die de Kommissie geeft.

No Allart — hij,
Geloof mij vrij,
Hij is een knappe man,
Die werkelijk veel kan, als bij wil,
Dan is hij voor *Ons Doel* een spil,
Hij 's nuttig dus (bis.)
In 's levens maatschappij.

En Visser, — gij, (bis.)
Wij geven U een krans,
Zorgaloo trouw wie geld u vraagt,
Gij ons dan niet de deur uit jaagt,
Bezorg ons dus, (bis.)
Al wat er noodig is.

Aan Wij brengen ook, (bis.)
Hij is een man die 't zeer goed weet,
Ea zijne plichten nooit vergeet,
Wij brengen hem (bis.)
Hier hulde en danken stof.

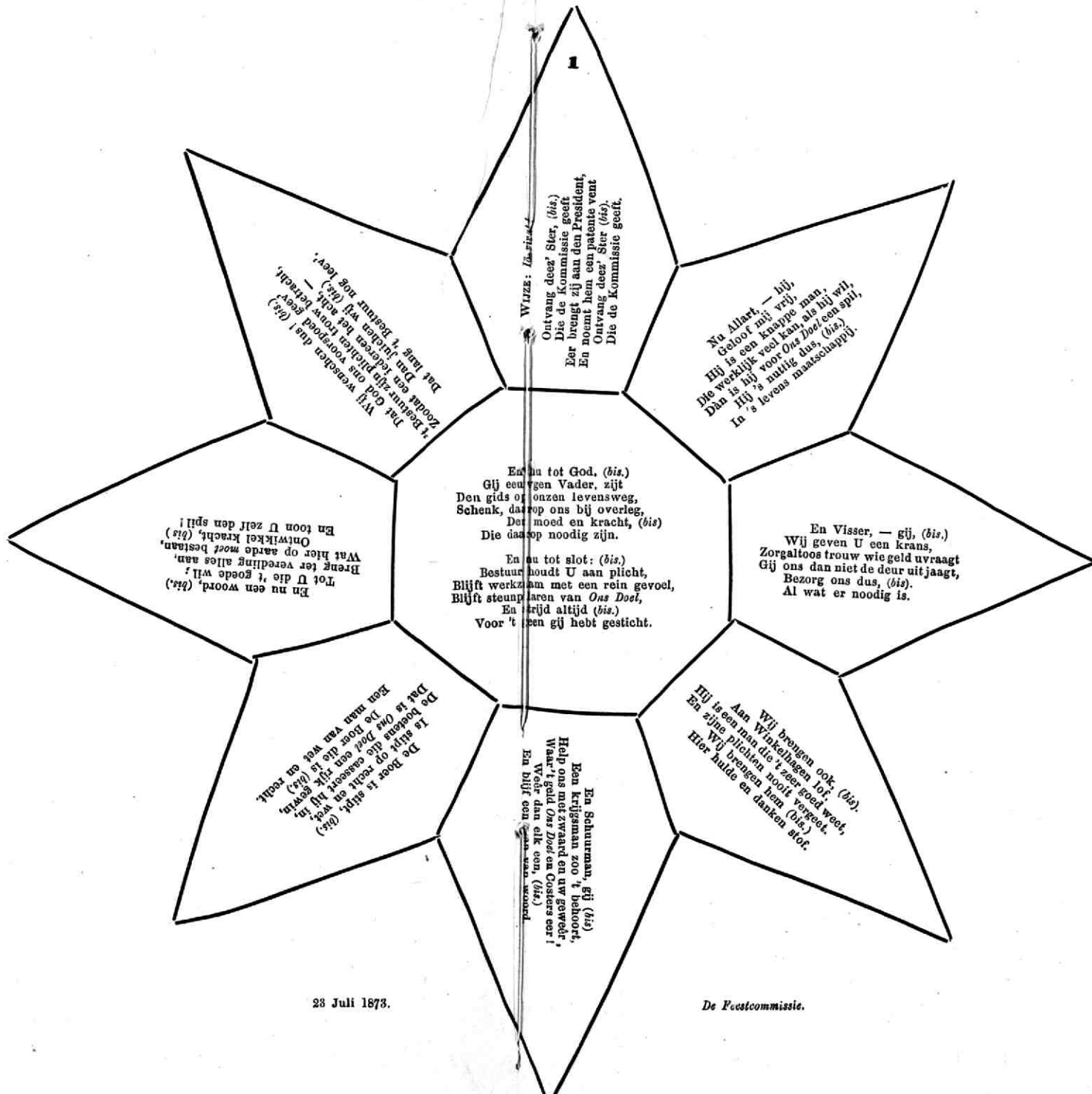
En Schuurman, gij (bis.)
Een krijgsman zoo 't behoort,
Help ons met zwaard en uw geweer,
Waar 't geldt *Ons Doel* en *Oosters eer*!
En blijf een *man van woord*

En nu tot God, (bis.)
Gij eenigen Vader, zijt
Den gids op onzen levensweg,
Schenk, daarop ons bij overleg,
Der moed en kracht, (bis.)
Die daarop noodig zijn.
En nu tot slot: (bis.)
Bestuur houdt U aan plicht,
Blijft werkzaam met een rein gevoel,
Blijft steunpilaren van *Ons Doel*,
En strijd altijd (bis.)
Voor 't een gij hebt gesticht.

Wat God ons voorspoed geeft,
Zoodat een zilva plichten trouw bereeft,
Dat dan iedereen wij (bis.)
Dat wij menschen dus! (bis.)
Dat mag 't bestuur nog leev'!

En nu een woord, (bis.)
Tot U die 't goede wil,
Brenge ter verdeding alles aan,
Wat hier op aarde moet bestaan,
Ontwikkel kracht, (bis.)
En toon U zelf den spil!

De Doer 's alrij, (bis.)
Is alrij die casseroet en weg,
De Doer die casseroet en weg,
De Doer die is (bis.)
Een man van wat en recht.

Wluz: In vint

Ontvang deez' Ster, (bis.)
Die de Kommissie geeft.
Eer brengt zij aan den President,
En noemt hem een patente vent.
Ontvang deez' Ster (bis.)
Die de Kommissie geeft.

No Allart — hij,
Geloof mij vrij,
Hij is een knappe man,
Die werkelijk veel kan, als bij wil,
Dan is hij voor *Ons Doel* een spil,
Hij 's nuttig dus (bis.)
In 's levens maatschappij.

En nu tot God, (bis.)
Gij eeuigen Vader, zijt
Den gids op onzen levensweg,
Schenk, daarop ons bij overleg,
Der moed en kracht, (bis.)
Die daarop noodig zijn.

En Visser, — gij, (bis.)
Wij geven U een krans,
Zorgaltees trouw wie geld u vraagt,
Gij ons dan niet de deur uit jaagt,
Bezorg ons dus, (bis.)
Al wat er noodig is.

En nu tot slot: (bis.)
Bestuur houdt U aan plicht,
Blijft werkzaam met een rein gevoel,
Blijft steunplaren van *Ons Doel*,
En strijd altijd (bis.)
Voor 't een gij hebt gesticht.

Aan Wij brengen ook, (bis.)
Hij is een man die 't zeer goed weet,
Ea zyne plichten nooit vergeet,
Wij brengen hem (bis.)
Hier hulde en danken stof.

En Schuurman, gij (bis.)
Een krijgsman zoo 't behoort,
Help ons met zwaard en uw geweer,
Waar 't geldt *Ons Doel* en Oosters eer!
En blijf een *man van woord*

De Doer 's alrij, (bis.)
Is alrij die cassoort en wet,
De Doer die cassoort en wet,
Een man van wet en recht.

En nu een woord, (bis.)
Tot U die 't goede wil,
Brenge ter verdeding alles aan,
Wat hier op aarde moet bestaan,
Ontwikkel kracht, (bis.)
En toon U zelf den spil!

Wat God ons voorspoed geeft,
Zoodat een alrij plichten trouw geeft,
Dat dan iedereen het recht heeft,
Dat wij menschen dus! (bis.)
Dat mag 't bestuur nog leev!

23 JULIJ 1878.

WISSE: *Een leerschool is het menschelijk leven.*

Aan **COSTER** nog een lied te wijden,
Dit achten wij uit rein gevoel
Om iedren vijand te bestrijden,
De taak en roeping van Ons Doel.
Zijn naam elk in herinring brengen,
Bij 't vieren van dit jubelfeest,
En hem daarbij een dronk te plengen,
Waarin men dankerkentnis leest.

Vier honderd vijftig jaar geleden,
Ontkiemde een licht door zijne hand,
Dat leiden moest tot deugd en zeden,
En ter beoefning van 't verstand;
't Werd als een weldaad ons gezonden,
Het zou aan 't gansche wereldrond
Eenmaal Gods zuivre leer verkonden,
Zoo die van eeuwen hêr bestond!

Zijn beeldtenis werd uitgehouwen,
Die nog in Haarlems veste prijkt,
En dus op grond ons doet vertrouwen,
Dat daaruit **Zijne** vinding blijkt.
't Is 't standbeeld, dat wij hier versieren,
't Herinnert ons aan d' ouden tijd;
En 't hoofd omkransd met eelaurieren,
Zij raken nooit hun luister kwijt.

Laat Griekenland zijn wijzen noemen,
 Zing Latium uw Flaccus lof;
 Wij blijven **COSTERS** vinding roemen,
 Die ons bezielt met danken-stof;
 Zij is de bron die heil zal geven,
 Zoo 't menschdom naar vereedling tracht
 En waardoor eens ons ná *dit* leven,
 Een leven in meer reinheid wacht!

Hoe dwaas! ná eeuwen te probeeren,
 Dien roem te rooven van deez grond,
 En **COSTERS** naam alzo te onteeren,
 Die daarvoor lang geboekstaafd stond.
 't Beeld spreekt, — in steen ons uitgehouden,
 Dat nog in Haarlems veste prijkt,
 En dus op grond ons doet vertrouwen,
 Dat daaruit **Zijne** vinding blijkt!

DE FEESTCOMMISSIE.

„Ons Doel”, 23 Julij 1873.

S L O T Z A N G.

WIJZE: *Wien Neêrlandsch bloed enz.*

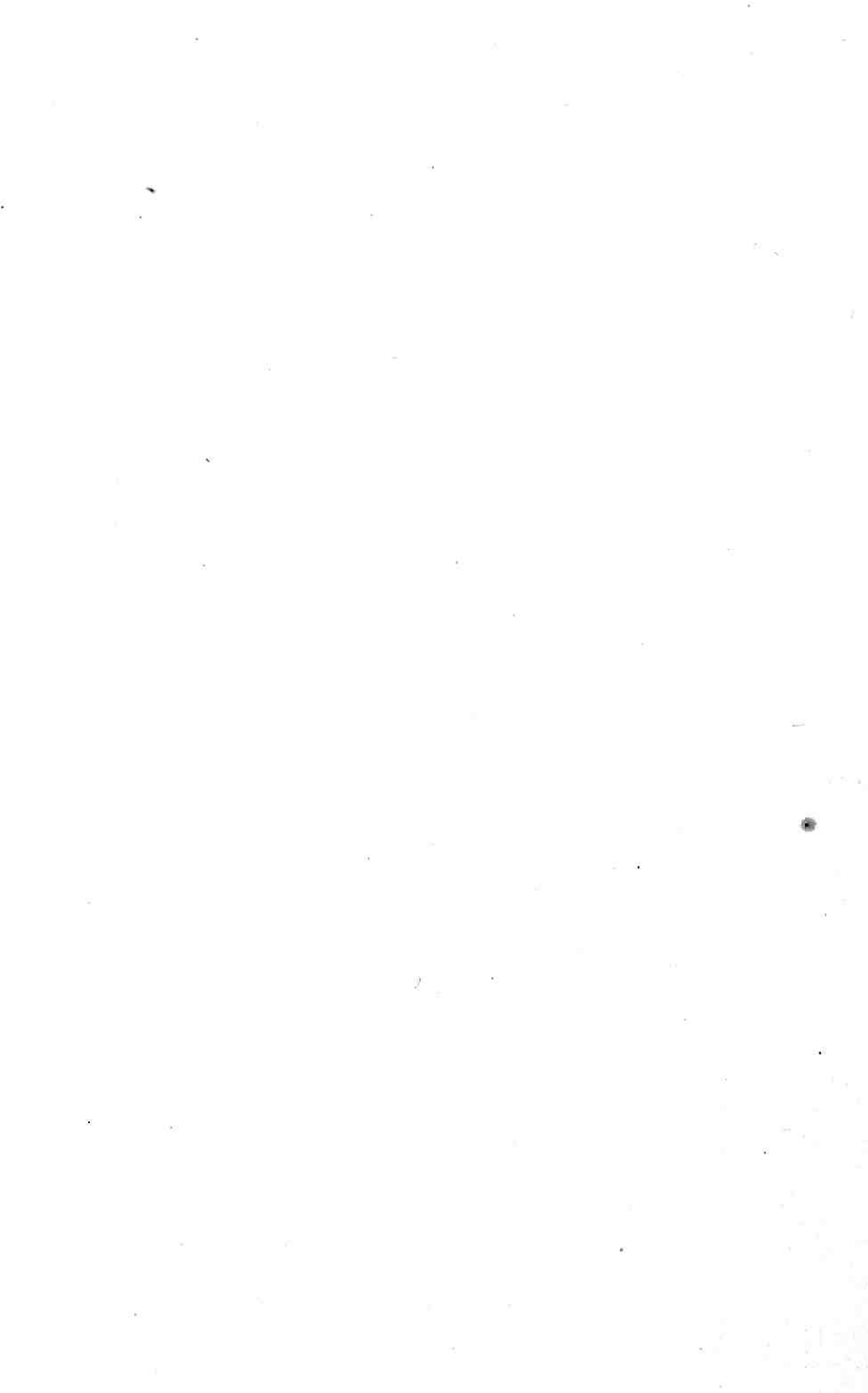
Stelt thans tot slot den juichtoon in
Met een verrukten geest;
Dan sluiten wij, vereend van zin,
Dit plegtig **COSTERS-FEEST**;
Dat het altijd een waarborg zij
Der meening van deez kring;
Dan zingen en dan juichen wij
Steeds in vereeniging. (*bis.*)

Ja, waarde leden van **ONS DOEL!**
Het feest door ons gevierd,
Verbindt ons; zij geen onzer koel,
Dat Eendragt ons steeds siert.
Dat ons die Eendragt heilig zij,
En onze vriendschap voed!
Dan zingen en dan juichen wij
Ook bij den afscheidsgroet. (*bis.*)

Die Afscheidsgroet zij ons altijd,
Herinring aan dit feest,
Dat aller harten heeft verblijd
Met opgeruimden geest;
Dat ieder steeds zijn waarde voel,
Als lid van dezen kring!
En medewerke tot **ONS DOEL!**
't Doel der Vereeniging. (*bis.*)

DE FEESTCOMMISSIE.

AANTEKENINGEN.

Wij achten het niet ondienstig, ook deze aanteekeningen te laten volgen en daardoor het houden van ons feest te regtvaardigen, ten einde zooveel mogelijk aan te toonen, dat de uitvinding der Boekdrukkunst op onzen grond — in overtuigenden geest — geboren is. Eene dwaasheid zou men het kunnen noemen, wanneer alle aanwezige bescheiden ons niet hadden versterkt in dat gevoelen, waardoor de uitvinding door Coster als feit is geconstateerd. Wij voor ons meenen het eene onomstootelijke waarheid.

Zooals de oude oorkonden ons mededeelen, werd Laurens Jansz. Coster omstreeks het jaar 1370, uit eene aanzienlijke burgerklasse te Haarlem, geboren; hij bekleedde meermalen de ambten van thesaurier, schepen en vroedschap. Het jaartal zijner geboorte wordt door vreemde naburen meest verschillend, doch niet grondig bewezen, opgegeven; doch zoo men in aanmerking neemt, dat zij Coster's toevallige ontdekking trachten te loochenen, dan dienen wel zulke argumenten aangevoerd te worden, om het spoor bijster te maken, of ten minste twijfel te doen ontstaan.

Moeijelijk is het te bewijzen en aan te toonen, dat Coster zich producten uit den vreemde zou hebben toegeëigend en dat hij daar werkzaam zou zijn geweest; nog moeilijker, dat hij die door hun zou hebben verkregen, welke bij Güttenberg of anderen werkzaam geweest zijnde, later naar elders waren vertrokken.

Het eenvoudige, het in vele opzigten gebrekkige, waarin Coster's nuttige, toevallige ontdekking, jaren bleef, vooral door vele tuschenkomende omstandigheden, nemen alle vermoedens weg, als zou die uitvinding door ons aan anderen zijn ontnomen.

Coster was in 1423 drie-en-vijftig jaren oud, hetgeen ook zeer goed uitkomt, als hebbende hij toen jonge kleinkinderen. Van dat jaar dagteekent dan ook zijne vinding, waarvan in 1823 op plegtige wijze het Vierde eeuwfeest werd gevierd en later in 1856 een nieuw metaal standbeeld ter zijner eere, te Haarlem werd onthuld, waardoor zijnen naam voor het nageslacht onsterfelijk is gemaakt.

Op beide tijden was er eene algemeene tentoonstelling van voortbrengselen der pers, aan die feestvieringen verbonden, op welke men alle eerstelingen der boekdrukkunst, die voor den vernielenden tand des tijds waren gespaard gebleven, zag bijeengebragt.

Wij willen nog even een terugblik slaan op Coster en betrokken personen, en zullen daarna eene korte omschrijving geven van het belangrijkste, door Coster gedrukt; wij achten dit verplichtend, ten einde de waarheid zijner vinding nog meer te staven.

Het bleek, dat met de houten letters de vinding onvolmaakt was en men er weinig mede kon uitrigten; doch steeds zoekende, bragt hij verbetering in letters en inkt.

Om het ongerief eenigzins te verhelpen en stevigheid aan zijne letters te verleenen, beproefde hij geheele vormen uit hout te snijden en deed dat op de wijze der kaartdrukkers, vergezeld van min of meer uitgebreide bijschriften, zooals: *de openbaring van Johannes*, *de Bijbel der armen*, *de Kunst van sterven*, *het Hooglied Salomons*, enz.

Daar er telkens voor andere boeken, andere vormen moesten gemaakt worden en daarvoor veel tijd werd gevorderd, zocht hij daarin verbetering te brengen en na vele ijverige pogingen, goot hij eindelijk letters van metaal, welke tot woorden bij elkander konden gevoegd worden; hij drukte daarmede, behalve een aantal schoolboekjes, *de Donaten*, *de Disticha van Cato*, enz. en een ander uitgebreider werk: *Spieghel onzer behoudnisse*; dit laatste tweemaal in het Nederduitsch en tweemaal in het Latijn. Waarschijnlijk hebben meerdere producten van zijne pers bestaan, doch die vermist zijn geraakt, tijdens de rampen welke de stad Haarlem

hebben geteisterd, als: Hocksche en Kabeljausche twisten; oproer van het kaas- en broodvolk, in 1492; en de belegering en inname dier stad door de Spanjaarden, in 1572.

Dat door uitbreiding zijner zaken hulp noodig was, lijdt geene tegenspraak en hij moest zich dan ook zelfs van vreemden bedienen, die zodoende tevens de hulpmiddelen der kunst konden leeren. Hoewel hun zelfs bij eede stilzwijgendheid was opgelegd, kon dit Coster evenwel niet vrijwaren, om toch misleid te worden.

Hiervan zegt ons de geschiedenis, dat in den kersnacht van het jaar 1439, een persoon zich van den voornaamsten voorraad van matrijzen, letters, stempels, enz. meester maakte en daarmede naar Mentz vertrok. Daar maakte hij er zijn broeder, Johannes Guttenberg, mede bekend; daarbij kwam Johannes Faust, door wiens hulp en ondersteuning eene drukkerij werd opgerigt, alwaar omstreeks het jaar 1453, een bijbel in de latijnsche taal, werd gedrukt en uitgegeven.

Faust ging kort daarna van hun af en associeerde zich met Petrus Schoeffer, een schrander jongeling, door wien de vinding aanmerkelijk werd verbeterd en waarvan bewijs werd geleverd, toen in 1457 een Psalmboek, door hun gedrukt, in het licht verscheen, hetwelk nog heden ten dage de bewondering van een elk tot zich trekt.

Na de belegering en inname der stad Mentz, in 1462, begaven zich de knechts dier drukkerij naar elders en werd de Boekdruk-kunst alom verspreid.

Coster stierf in het jaar 1439, in den ouderdom van bijna 70 jaren. Bij zijn dood was de tweede druk van de Nederduitsche en Latijnsche *Spiegel der behoudnisse* afgedrukt, doch nog niet in het licht verschenen.

Waarschijnlijk zijn bij den diefstal ook eenige afgedrukte bladen van genoemd werk, meêgenomen of vernietigd, daar zij ontbraken en dus het werk niet compleet was. Evenwel besloten zijne erfgenamen tot het bijdrukken der ontbrekende bladen, en namen daarvoor de nog op de drukkerij voorhanden zijnde houtsneëvormen, benevens eene oude afgesleten lettersoort, waarvan men zich, bij

gebrek aan iets anders, wel moest bedienen. Het is dan ook aan al de overgebleven exemplaren van die tweede uitgave duidelijk aan de ingelaschte bladen te zien.

Ligt dus hierin niet het bewijs van ontvreemding? Men behoefde toch niet uit aardigheid het werk te verminken, daar toen geen reden kon bestaan, om Guttenberg als dief te brandmerken. Toen kon men toch in de verste verte niet denken, dat Guttenberg later de kroon der uitvinding aan Coster zou betwisten!

Het is voor ons een stempel, die voor echtheid getuigt, en wij achten ons daarmede bevredigd, hoe anderen ook knagen aan den roem van onzen landgenoot, aan de eer van ons Nederland! Met graagte erkennen wij, dat te Mentz door kennis en rijker hulpmiddelen, de Boekdrukkunst spoediger tot volmaking kwam dan hier te lande; zij trok daarom ook meer aandacht en verwierf betere gunsten dan ten onzent. Wij brengen dus welgemeende hulde en dank, zonder aanzien des persoons, aan allen die hebben medegewerkt tot veredeling en volmaking dier kunst. De meeste uitvindingen toch worden later gezuiverd van de gebreken en leemten, die de ondervinding ons gebiedt te verbeteren. Ook dit was het deel der Boekdrukkunst, welke nu tot eene hoogte is geklommen, die Coster en Guttenberg, zoo zij het konden aanschouwen, zou doen duizelen.

Ten slotte zij nog gezegd, dat op de drukkerij van Coster, na diens dood werd voortgezet, nieuwe letters gegoten en nog eenige boekjes werden uitgegeven. De vooruitgang, door meer krachten, die men van elders vernam, deed hun echter in 1470, de werkzaamheden staken; de nog aanwezige letters werden tot wijnkannen versmolten, die tot den tijd der Spaansche beroerten, in Haarlem aanwezig waren. De houten drukvormen zijn aan drukkers in onze Noordelijke provinciën, overgedaan; onder die, de *Spiegel der behoudenis*, aan Jan Veldenaar, te Utrecht en te Kuilenburg van 1480 tot 1483; en die van *de Kunst van sterven* en *de Bijbel der armen*, kwamen in het bezit van Pieter van Os, te Zwolle, in 1489.

Nu rest nog de beschrijving te geven der boeken, welke met houtsneëvormen of met losse gegoten letters, gedrukt zijn.

No. 1. DE OPENBARING VAN JOHANNES.

Bestaande uit 48 prenten, met onderwerpen uit „de Openbaring van Johannes”. De bijschriften ter opheldering, zijn allen in de Latijnsche taal. Onder de oudste voortbrengselen van soortgelijken aard, neemt dit boek door zijne eenvoudige bewerking, een eerste plaats in. Dit exemplaar is volledig en behoort aan de stad Haarlem.

No. 2. BIJBEL DER ARMEN.

Bevattende 40 prenten, voorstellende tafereelen uit het oude en nieuwe Testament, met uitvoerige bijschriften. De bewerking, zoo der figuren als der letters, toont eenige vordering in de kunst. Dit exemplaar behoort aan Jhr. W. Rendorp, te Amsterdam.

No. 3. DE KUNST VAN STERVEN.

Bevattende 11 prenten en 13 bladen letterdruk, waarvan de voorrede 2 bladen beslaat, de overigen strekken ter uitlegging van de figuren, allen zinspelende op de aantijgingen des Satans, op een kranke. De betere uitvoering der prenten, de bijvoeging van eene geheele bladzijde letterdruk, toont meer bedrevenheid aan. Een exemplaar bezit de stad Haarlem; ook heeft Jhr. W. Rendorp, te Amsterdam, een afzonderlijk blad in plano.

No. 4. HOOGLIED SALOMONS.

Bevattende 16 bladen, elk van twee onder elkander staande prenten, voorstellingen uit het „Hooglied”. Teekening en gravure duiden vordering aan in de kunst. Boven de eerste prent staat, op ééne regel: *Dit is de voorzienigheid van Maria de moeder Gods, en is geheeten in het latijn: Cantice.* De Hollandsche woorden en Hollandsche wapens, welke in sommige prenten voorkomen, wijzen duidelijk het vaderland van dit boek aan. Een exemplaar is in het bezit van Jhr. W. Rendorp, te Amsterdam; de stad Haarlem bezit een exemplaar, waaraan 6 prenten ontbreken.

No. 5. HOUTEN DRUKVORM VAN EEN LATIJNSCH GEBEDENBOEKJE.

Men kan uit denzelfden de wijze van graveren van letters, in

houten vormen, ontwaren. Deze drukvorm bezit de Heer Jacobus Koning, te Amsterdam.

No. 6. VIER STUKS HOUTSNEË-PRENTJES.

Drie daarvan zijn met Nederduitsche om- of bijschriften. Deze zijn vervaardigd in de vijftiende eeuw, en zijn het eigendom van laatstgenoemden Heer.

No. 7. ABECE DARIUM.

Dit eerwaardig overblijfsel uit de eerste kindsheid der Druk-kunst, gedrukt met losse gegoten letters, beslaat slechts 8 bladzijden, in zeer klein formaat. De Heer Johannes Enschedé, te Haarlem, vond in 1751 dit exemplaar in den band van een geschreven gebedenboekje. Het bevat, behalve de letters van het Alfabet, het Ave Maria, het Pater Noster, het Symbolum der Apostelen, nog twee andere gebeden. — Waarschijnlijk is dit een der stukjes welke Coster, volgens Junius, voor zijne kleinkinderen vervaardigde. Het exemplaar berust in de rijke bibliotheek van de Heeren Enschedé, te Haarlem.

No. 8. DONATUS.

Het ontdekken van onderscheidene stukken of fragmenten van dit taalkundig schoolboekje, voorheen in Nederland in algemeen gebruik, en waarvan tot heden geen volledig exemplaar is ontdekt, is voor de geschiedenis der Boekdrukkunst van zeer veel belang. Eene kronijk, ten jare 1499 te Keulen uitgegeven, verhaalde: dat de Donaten, in Holland gedrukt, aan die van Mentz aanleiding tot het uitvinden, of wel verbeteren en volmaken der kunst hadden gegeven, en hen tot voorbeeld hadden gestrekt. Scriverius, bij wiens leven nog geen blad van den Donatus was ontdekt, rekende de zaak van Haarlem zoo volkomen voldongen, wanneer het getuigenis van Ulrich Zell in genoemde kronijk, door het vinden van eenig overblijfsel van het genoemde boekje, bevestigd werd, dat hij daarvan zong:

Zoo ik het wist te vinden

'k Ontzag de reize niet, naar 't uiterste der Inden;

'k Verdroeg lijdzaamlijk, het heetste van de zon,

Zoo ik Donate's boek, tot mijnen wil, daar vond.

Alle nasporingen, hoe zorgvuldig en ijverig ook bewerkstelligd, bleven langen tijd vruchteloos; eindelijk ontdekte de Heer Enschedé in 1740 een fragment daarvan, hetwelk hij aan de stad Haarlem vcreerde. Na dien tijd werden nog vele fragmenten van dit boekje gevonden. Het bleek toen, dat ze allen gedrukt waren met losse gegoten letters, en dus zeer geschikt waren, om aan die van Mentz tot voorbeeld te dienen en dat alzoo het getuigenis, in de zoo even aangehaalde Keulsche Kronijk, op waarheid was gegrond en alzoo de aanspraak van Nederland, op de eer der uitvinding van de Boekdrukkunst, reeds in 1499 door een Duitscher, een kwee- keling van de Mentz'sche drukkerij, was erkend.

Zeven verschillende fragmenten van dezen „Donatus”, zoo aan de stad Haarlem als aan de Heeren Enschedé behoorende, zijn ons bekend, onder welke een van 4 bladzijden, dienende tot schut- bladen van een renteboekje van kerkmeesteren van de Grootte Kerk, van den jare 1474, ingenaaid blijktens eene daarin voorkomende aantekening, door Cornelis den Boekbinder.

No. 9. ACHT STROOKEN VAN DEN DONATUS.

Deze zijn gevonden in den band van een kerkenboek, gebonden door Cornelis den Boekbinder.

No. 10. SPIEGHEL ONZER BEHOUDENIS. Eerste druk.

Onder al de eerste voortbrengselen der Boekdrukkunst, is dit boek bij landgenoot en vreemdeling, het meest vermaard. Door den betwister toch wordt het erkend, als tot Coster's drukwerk te behooren. Het is het eerste volledige of uitgebreidste, met losse letters gedrukte boek, dat van zijne pers in het licht kwam.

Het bevat 62 aan ééne zijde bedrukte bladen, waarvan de vier eersten, voorrede en inhoud der kapitelen uitmaken, terwijl op de overige 58 bladen twee figuren, in één en denzelfden vorm gesneden, en de voornaamste geschiedenissen uit gewijde en ongewijde schrij- vers voorstellende, gevonden worden; daaronder is de uitlegging in twee kolommen, met losse gegoten letters gedrukt.

Deze uitgave, waarvan een exemplaar op het stadhuis, en een in de stads-bibliotheek te Haarlem, berust, is van eene onschat- bare waarde.

No. 11. HETZELFDE WERK. Tweede druk.

Met eene nieuwe en aanmerkelijk verbeterde letter gedrukt. De verdeeling en inrigting zijn even als de eerste druk. Het fraaiste en volledigste van al de bekende exemplaren, behoort tot de boekverzameling van de Heeren Enschedé, te Haarlem.

No. 12. HETZELFDE WERK, in het Latijn. Eerste druk.

De voorrede beslaat 5 bladzijden, en alzoo een meer dan de Hollandsche. De letter is even als die van den tweeden druk der Nederduitsche. Het exemplaar is eigendom van de stad Haarlem.

No. 13. HETZELFDE WERK. Tweede druk.

De verdeeling is gelijk aan het voorgaande. Het exemplaar is behoorende aan Jhr. W. Rendorp.

Aan al de voorhanden zijnde exemplaren van No. 11 en 13 is het merkbaar, dat bij den drukker, tijdens de vervaardiging der boeken, diefstal heeft plaats gehad, om reden ook van beide werken afgedrukte bladen zijn zoek geraakt.

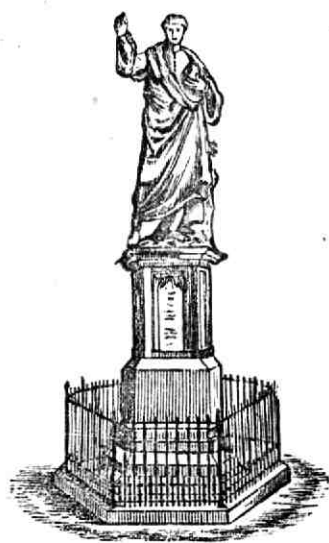
Wij eindigen met eenige regelen van den onsterfelijken dichter
TOLLENS:

't Was geen vond van lager geest,
Tot hoe hoog de geest moog' zweven;
't Is een adem Gods geweest,
Dat alom bezielend leven:
Menschlijk, wat van menschen kooft,
't Goddelijke is uit God gestroomd.

't Is een straal, uit hem gevallen,
Haarlem, die gewijde vonk, ;
Die den luister aan uw wallen
En het licht der wereld schonk:
Die uw stedekroon doet prijken
Boven kracht van koningrijken.

't Is een zegen, hem ontweld,
Coster, dien gij uit mogt gieten;
Die, zoo ver hij sproeit en snelt,
Lauwren voor u op doet schieten;
Lauwren, waar geen traan op vloeit,
Maar de dank der volken gloeit.

TOC

Gedruckt bij
DE ROEVER-KRÖBER-BAKELS.